

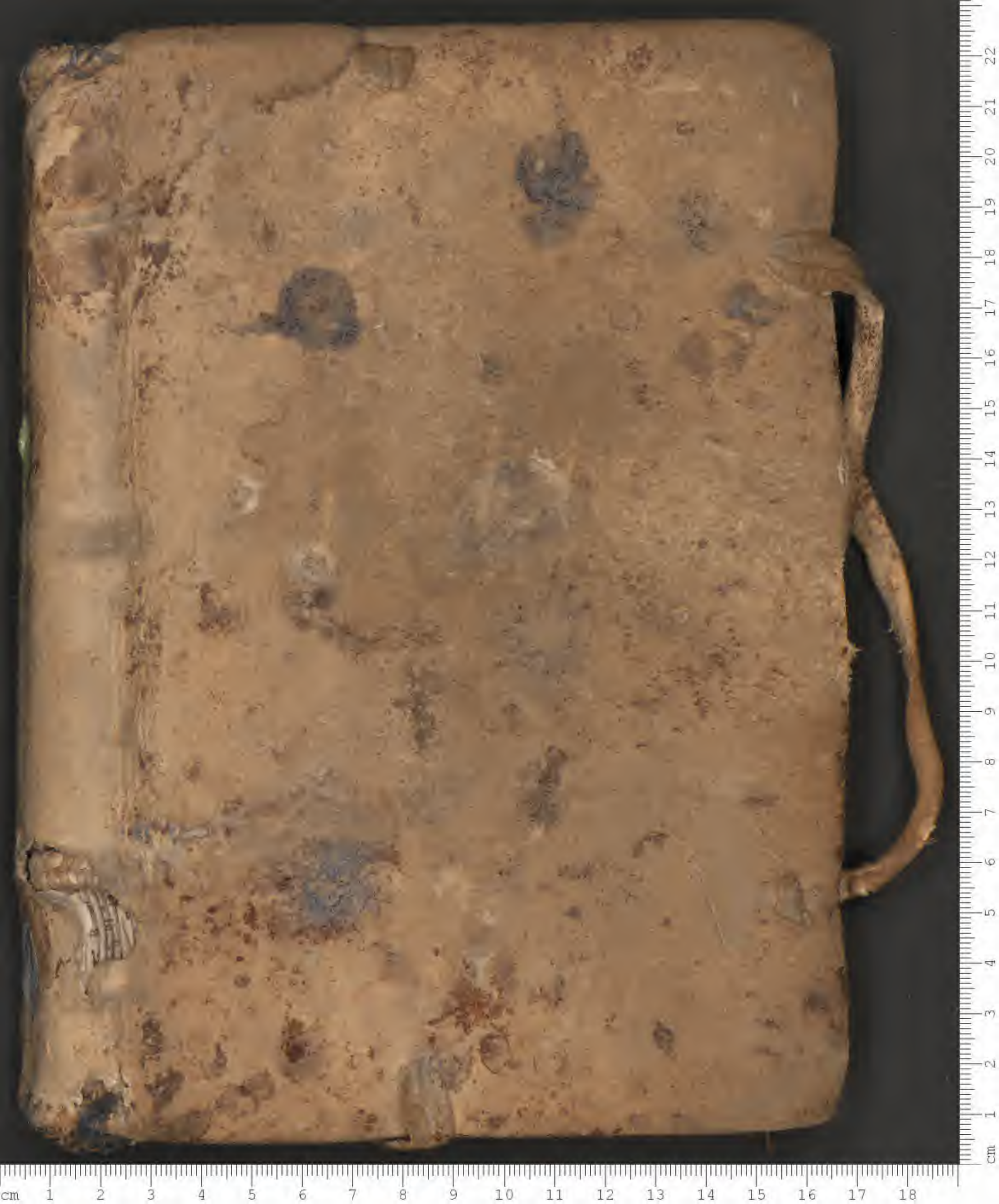
S

M
L
A
n
der

4° Exv
sup.
9

cm
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22

Handwritten text in a cursive script, likely a historical document or manuscript. The text is written on aged, stained paper and is partially obscured by several large, irregular patches of brownish-orange material, possibly glue or tape, which are used to repair or secure the document. The text is arranged in several lines, with some words appearing to be in a different script or dialect than others.

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15

Handwritten title or heading, possibly "F. 207" or similar.

Handwritten text at the top left of the page.

Handwritten text at the top right of the page.

Handwritten text below the top left heading.

Handwritten text below the top right heading.

Handwritten text in the second line on the left.

Handwritten text in the second line on the right.

Handwritten text in the third line on the left.

Handwritten text in the third line on the right.

Handwritten text in the fourth line on the left.

Handwritten text in the fourth line on the right.

Handwritten text in the fifth line on the left.

Handwritten text in the fifth line on the right.

Handwritten text in the sixth line on the left.

Handwritten text in the sixth line on the right.

Handwritten text in the seventh line on the left.

Handwritten text in the seventh line on the right.

Handwritten text in the eighth line on the left.

Handwritten text in the eighth line on the right.

Handwritten text in the ninth line on the left.

Handwritten text in the ninth line on the right.

Handwritten text in the tenth line on the left.

Handwritten text in the tenth line on the right.

Handwritten text in the eleventh line on the left.

Handwritten text in the eleventh line on the right.

Handwritten text in the twelfth line on the left.

Handwritten text in the twelfth line on the right.

Handwritten text in the thirteenth line on the left.

Handwritten text in the thirteenth line on the right.

Handwritten text in the fourteenth line on the left.

Handwritten text in the fourteenth line on the right.

Handwritten text in the fifteenth line on the left.

Handwritten text in the fifteenth line on the right.

Handwritten text in the sixteenth line on the left.

Handwritten text in the sixteenth line on the right.

Handwritten text in the seventeenth line on the left.

Handwritten text in the seventeenth line on the right.

Handwritten text in the eighteenth line on the left.

Handwritten text in the eighteenth line on the right.

libez quatuor no iussimus

E^{xv} 4° Sup 9, price 2

attribue

= Denis

de Vinctuensis

Quattuor nouissimorū liber/de morte vi-
delicet penis inferni/iudicio et celesti glori-
a. quē pleriq; cordiale compellant. cuiq; pre-
dicanti perutilis atq; summopere necessa-
rius/autoritatibus sacrarū litterarū/exem-
plis et poetarū carmibus passim refulgeus
feliciter incipit.

Emorare nouissima tua! et ine-
ternū non peccabis. eccl̄istici. vii.
sicut dicit bt̄s augu. in libro sua-
rum meditationū. plus vitanda
est sola pct̄i feditas! q̄ quel; im-
manitas tormentorū. Cū igit̄ nouissimorū no-
ticia et illorū frequēs memoria a pct̄is nos re-
uocet/virtutibus copulet et in omī bono opere
nos retineat et cōfirmet. Ideo diuina inspirā-
te grā! de his nouissimis videlicet que et quot
sunt illa modicū p̄posui dicere et narrare/nec-
non quodlibet ipsorū sanctorū dictis authorita-
tibus et exemplis/singulariter et per se ac spe-
cialiter et precise quodammodo declarare.
Est ergo notandū q̄ quattuor sunt nouissi-
ma comuniter apud sanctos in numero com-

W. B.

Haurie uti per

elle d'élire

Nour avient une d'élire p'élire

(1473) f. 104v et 104r - Paris

CSE 724, voyant une d'élire p'élire

Celle-ci se trouve en la d'élire p'élire d'élire
d'élire (24 lign. d'élire d'élire d'élire)
724 p. 104v

2
putata. sicut patet euidenter ex verbis beati bernardi in quodam sermone sic dicentis. in omnibus operibus tuis memorare nouissima tua! que quidem quattuor sunt. mors/iudiciū/ gehēna et gloria. Quid horribilius morte. quid terribilius iudicio. quid intolerabilius gehēna quid iocundius celesti gloria. hec bernardus. Ista sunt quattuor rote currus anime vehentes ipsam ad eternā salutē. ista sunt quattuor incitamenta spiritum hominis incitātia ut mundanis spretis omnibus ad suum redeat creatorem. Est igitur conueniens et vtile quod habeantur in continua recordatione. et ergo dicit salomon ecclesiastici xxviii. memēto nouissimorum. vnde quidam volens hec nouissima frequenter habere pre oculis et iugiter in memoria versificando sic loquitur in hec verba. Bis duo sunt que cordetenus sub pectore misi Mors mea iudiciū/ baratri nox/ lux paradisi. Verū cū totalis huius opusculi processus principaliter. et precipue ad hoc conatur inducere. ut nouissimorū celebris memoria cordialiter et intime huānis cordibz cōtinuo imprimaē. Ergo videtur rationi consonū ut presenti huic

libello hoc nomē cordiale loco sui tytuli si pla-
ceat imponatur;

De morte corporali.

Drimum igitur nouissimorum cuius
memoria est a peccatis retractiua est
mors corporalis. vnde bernardus in
speculo monachorum. summa philosophia est.
meditatio mortis assidua. hanc vbicunque ho-
mo perrexerit. secum portet et in eternum nō
peccabit. Item augustinus in libro exhortatio-
num. nichil sic nos reuocat a peccatis. sicut fre-
quens meditatio mortis. hec est enim illa que
facit hominem se humiliare. omnia contem-
nere et penitentiam aggredi siue acceptare;

Quia mors facit hominē se humiliare.

Dico igitur. q mortis memoria facit
hominem se humiliare. vnde au-
gustinus in libro de verbis domini. agnoscat
se homo mortalem et franget elationem. cete-
ra nrā et bona et mala incerta sunt. sola mors
est certa. vnde quāuis aduentus eius hora no-
bis est occulta et incerta. ipsa tamen certissima

est et veniens veniet cito et non tardabit. **E**cclési
 xiiii. Memor esto quoniam mors nō tardat scri
 bitur enim in thobia mors properat fuga nulla
 patet mortale tributum. Soluere natū relegere te
 netur homo. Ad idem dicit bernardus in sermo
 ne. Miser homo quare te omni hora non dispois *
 cogita te iam moriturum quem scis de necessita
 te moriturum/distingue qualiter oculi vertent
 in capite/vene rumpentur in corpore/et cor scinde
 tur in dolore. quis ergo non timebit et se humili
 abit cum certissime sit se iam in terram reuersu
 rum. nulla enim erit personarum acceptio/sicut
 nec fuit ab initio. Nam vt scribitur. ii^o. regum *
 xiiii^o. Omēs morimur et quasi aque delabimur
 ī terrā que nō reuertūt. Vnde legitur in richardo *mors, rex plur*
 iure vocata fuit mors. quia mors morsus. ama. *anta*
 rus omnibus est a quo cauere nemo potest. Hinc
 dicitur in libello de contemptu mundi mors re. *
 fecit mors omne necat quod carne creatur. mag
 nificos premit et modicos cunctis doīatur. nobili
 um tenet imperium. nullū q̄ veretur. tā ducibus
 quā principibus communis habetur. Mors iuuenes
 rapit atq; senes/ nulli misere. illa fremit genus cē
 tremit quod in orbe mouetur. Illa ferit caro tota

perit dum sub pede mortis coteritur nec eripater
vir robore fortis nil rediit dum mors periit
quia federa nunquam nec precium nec seruitium
mors accipit vnquam. sed quid plura loquar nul
li mors impia parit nec euadit iopa nec qui mar
subia facit. certe audio nunc quod mors est vlti
ma linea rerum. Vnde scribitur in getha. Omnia
mors tollit doctū cecidisse cathonem. atq; ipsum
socratem procubuisse ferunt. Ecce qualiter sciēcia
et doctrina nullum preseruat a mortis iaculis et
ruina. nam vt scribitur. Ecclesiastici. xi^o. moritur
doctus similiter et indoctus. Vnde ysaye. xxxiii^o
vbi est literatus vbi est verba legis ponderans.
vbi doctor paruulorum. quasi diceret non sunt
neq; viuūt sed eodem cursu cū aliis transierūt / s;
cum getha solum duos antedictos nominat mor
te peremptos dic mihi tu / vbi hector / vbi iulius /
vbi alexāder potentissim⁹ / vbi iudas machabeus
vbi sampso fortissim⁹ / vbi galienu⁹ medic⁹ et auicē
na eius socius / vbi salomō prudētissimus. absolō
pulcerrim⁹. vbi tullius / vbi aristotilis peritissim⁹
vbi plato et porphirius / vbi doctissimus poetarū
virgilius nōne omēs tāq; pegrini et hospes vni⁹
dier. velocissime transierunt / vere sic. nam vnus

ex eis nō remansit quia in uanitate defecerunt
dies eorum et anni eorum cum festinatione. Nā
ut dicitur in psalmo. In ymagine pertransiit ho-
mo nunc enim fortis et sanus est composq; per oīa
cras uero debilis aut languidus seu fossus in ter-
ra cū dubia ⁊ fragilis sit nobis uita tributa quod
etiam clare patet per quemdā philosophum qui
adriano imperatori de essentia et statu hominis i-
terroganti taliter respondit. homo est mancipiū
mortis/ hospes loci/ viator transiens similis acer-
uo niuis rose mature atq; pomo nouo. **E**x his
faciliter comprobatur quam fragilis et labilis et
quam indurabilis est humana uita non solum-
mō pauperes uerum etiam quam cūq; diuitis et
potentis. Nam comune mori mors nulli parcat
honor/ mors fera mors nequā mors nulli parcat
et equā/ cunctis dat legem tollitur cum paupere
regem/ nam pauperis et regis comunis lex mori
endi/ dat causam flēdi si bene scripta legis. Vnde
iob. xx. sic scribitur de diuite et elato. Si ascen-
derit usque ad celum superbia eius et caput eius
nubes tetigerit quasi sterquilinum in fine perde-
tur et qui eū viderit dicent. ubi est uelud sōpniū
auolās nō inueniet trāsiet uelud visio nocturna.

homo qd

Item baruch.iii. vbi sunt principes gentiū qui
dominantur super bestias que sunt super terram
qui in auibus celi ludunt qui argentum thesau-
risant et aurum in quo confidunt homines et nō
est finis acquisitionis eorū. qui argentū fabricant
et solliciti sunt nec est iuencio operum eorū. exter-
minati enim sunt et ad inferos descenderunt et
alii in locum eorūdem surrexerunt. vnde prosper
in suis sentenciis sic ait. vbi sunt insupabiles ora-
tores/ vbi qui conueniētius festa disponebāt/ vbi
equorum splendidi nutritores/ vbi exercituū du-
ces/ vbi satrape et tyranni. nonne oīa puluis et fa-
uille nonne in paucis versibus est eorū memoria
vite. respice sepulcra/ et vide quis seruus. quis dñs
quis diues. quis pauper discerne si potes vinētum
a rege/ fortem a debili/ et pulcrum a disformi.
Item dicit crisostomus in libello de reparatione
lapsi. Quid profuit illis qui in luxuria corporis
et presētis vite voluptatibus vsq; ad diē vltimū
permanserunt. intuere nunc sepulcra eorū vide si
est aliquid iactancie sue vestigium in eis / si ali-
qua diuitiarum vel luxurie signa cognoueris re-
quire vbi sunt vestes et ornamenta peregrinā. vbi
nunc et spectaculorum voluptas/ vbi et secutorū

8
torū turbe et opulēcia. risus iocus et immoderata
atq; infrenata leticia quo abcessit vbi illa nunc et
ipsi nunc finem vtrorumq; intuerē diligēcius et
accede propius ad singulorum sepulcra vide cine
res solos et fetidas vermiū reliquias et recordare
nunc corporū esse finem. etiam si in deliciis leti
cia et in labore et continentia transegerūt hanc vi
tam. Item bernardus in suis meditationibus sic
inquit dic mihi vbi sunt amatores huius mundi
qui ante pauca tempora nobiscum erant nihil ex
eis remansit nisi cineres et vermes. **A**ttende
diligenter quid sunt et quid fuerunt. homines fu
erūt sicut tu. comederūt et biberūt riserūt duxerūt
in bonis dies suos et in puncto ad inferos descen
derunt. hic caro eorū vermibus et illic anima de
putabatur ignibus. donec rursus infelici collegio
colligati sempiternis inuoluantur incendiis qui
socii fuerunt i vitiis et peccatis. quid profuit illis
inanis gloria. brevis letitia. mundi potentia. car
nis voluptas. false diuitie. magna familia. et ma
la concupiscencia. vbi risus. vbi iocus. vbi iactācia
vbi arrogancia. de tanta leticia quanta tristitia
post tantam voluptatem tam grauis miseria de
illa exaltatione ceciderunt in magnam ruinam

grauia tormēta. Quidquid illis accidit tibi accide
re. potest. quia homo es homo de humo et limus
de limo de terra es et de terra uiuis et i terrā re-
uerteris. ¶ De hiis supra dictis mūdi amatori-
bus tā carnaliter et seculariter viuētibus nec mor-
tem metuētibus iam sic vicinā loquit̃ Bernardus
ad fratres de mōte dei. O miserabiles mise-
ri quos ipse miserie huius miserabilis vie et vite
seducunt dū in bonis dies suos ducūt et in pūcto
ad inferna descēdūt. Nā ut dicit̃ i psalmo. veniet
mors sup illos et descēdēt ad iferna viuētes / certe
tūc q̃libet eorū posset dicere / circūdederūt me do-
lores mortis et picula iferni iuenerūt me hii sunt
miserabiles miseri quos vita p̃ns sic seducit de q̃
bus dicit̃. iob. xxi. impii viuūt subleuati cōforta-
tiq̃ diuiciis semē eorū p̃maēt corā eis p̃pinquorū
turba et nepotum in cōspectu eorum. domus eorū
secure sunt et pate et nō est virga dei super illos
bos eorū concepit et nō abortiuit. vacca pepit et n̄
est priuata fetu suo / infātes eorū exaltauit iucib̃
tenēt tympanū et cytharā et gaudent ad sonitum
organi. ducunt i bonis dies suos et in pūcto ad i-
ferā descēdūt. Oq̃ male fraudat̃ q̃ stulte ludificat̃
qui propter florem mundi vanum q̃ decorē.

6
Qui prius apparet quasi flos et protinus aret/va-
dit ad infernū perdens dyadema supernū/certe
tunc flens et tristis qui penis traditur istis/mal-
let preterite quod in omni tempore vite/pau-
per vixisset nec diuitias habuisset nec in merito.nam
Quid tunc thesauri quid aceruus proderit auri/
Cum peccatores mittuntur ad inferiores/inferni
latebras ignē pariterq; tenebras/semper passuri
nec ab his vnquā redituri. ¶ Carissime quid di-
cis de diuitibus huius mundi.quid de potentibus
huius seculi nonne moriuntur sicut.ceteri verissi-
me in nullo videntur p̄ilegiari. Nam sicut dicit
sapientie septimo.vnus est introitus omnibus ad
vitam et similis exitus. Item iob.xxi°.iste mo-
ritur robustus et sanus diues et felix.viscera eius
plena sunt adipe et medullis ossa eius irrigantur
alius vero moritur in amaritudine anime sue ab-
sque vllis opibus et tamen simul in puluere dor-
miunt et vermes operiēt eos. ¶ Ecce qualiter di-
uites et mūdi potentes mortē comunē cum pau-
peribus sortiūtur. Vnde ecclesi.x°. Ois potētatus
brevis vita.rex est hodie et cras moriū detali rege
sine dubio sic legiū Machabeorū.ii°. gloria eius
stercus et vermis hodie.extollit et cras n̄ inuenitur.

Exemplum etiā accipe de excellentissimo mū-
di principe videlicet magno alexādro qui vniuer-
sum orbem sibi potenter bellando subiugauit sic
quod totius fecisse solus dñs putabatur. Vnde le-
gitur de ipso magnus alexāder quo primū grecia
rege floruit eterris multa trophea tulit. hic mun-
di peragrans fines sibi subiugat orbem / totaq; ter-
ra minor viribus eius erat. Item i alio libro scri-
bit de eodē. oia rex regum sibi subdita regna vi-
debat / fecit eū fame sonus et fortūa monarcham
totus alexandro famuletur subditus orbis. ma-
nus et in magno dominetur maximus orbe. sed
post mundi triūphatū post vniuersale et vnicū
totius orbis adeptum imperiū. quid magni seque-
batur nūquid regni stabilitas aut potēcie ppetui-
tas nūquid corporis incolūnas aut presentis vite
longeuitas. certe nequaquā / sed illud comune oibus
ultimus ad mortē post omnia facta recursus. tunc
bene poterat dicere. alexander in hora mortis sue
Illud iob. xxi^o. Ego ille quōdam opulētus repēte
cōtritus sū. nā solūmō q̄ 12 ānos i nō āpliq; ipauit
Sic enim de ipso scribit / petrus in aurora. bis se-
uis dominans annis morti vir obedit cuius vi-
uit adhuc vestra fama mori / similiter de morte

Alexandri 24.

7
cōquerendo poterat dicere illud. Iob decimonono
Spoliavit me gloria et abstulit coronam de capite
meo destruxit me undiq; et pereō. Ecce carissime
iam manifeste patet licet oīa. cesar habet et gloria
cesaris esse desinit et tumula vix erit octo pedū
Ex quo ut videt apparet evidēter q; regia maie-
stas omīs terrena potestas. **P**rosperitas rerū
series longiq; dierum. preterit absq; mora mor-
tis dū venerit hora. Vnde dicit alius poeta. Es sa-
piens marcet sapientia morte redundans/ diuiciis
lapsu mobiliore fluunt/ es probus expirat probi-
tas es honestus honestas/ labitur es fortis fortia
morte cadunt/ sane iam video qd singula de no-
bis anni furant euntes. et ergo si fueris diues for-
tis pulchere/ quid inde/ si dñs mūdī si rex si pa-
pa quid inde. si prior vel abbas fueris vel presul
tam cito ptereūt hec oīa quid inde/ sola manēt me-
rita qz glorificabūt inde. **V**nde ysidorus in ome-
lia. Dilectissimi pensare debemus q; brevis ē mū-
di felicitas/ quā medica est huius seculi gloria/ q;
caduca et fragilis est tāporalis potencia/ dicat q;
poterit. vbi sūt reges. vbi sūt principes. vbi imp-
atores vbi rerū. locupletes. vbi potētes seculi. vbi
diuites mundi. q;si vmbra transierunt et velud

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22

somnium euauerunt queruntur et non sunt.
quid dicimus ad hec. reges obierunt et principes
mortui sunt. multi tamē putant dui viuere et q̄.
si nūquam morte cadere de p̄senti vita. Certe n̄
sic impii non sic vos autem sicut homines morie
mini/et sicut vnus de principibus cadetis. **N**ā
vt dicit seneca/ad lucillum huius eminentis vite
cadere/est exitus. Vnde scribitur in getha. omnia
mors delet omnia mortec adunt. vniuersas enim
felicitates hominū mors terminat et cōcludit. nā
cum predicaueris fidem abrahe/pietatem ioseph
caritatem moyfi/fortitudinem sampsonis/zelum
phineos/dauid māsuetudinem/helizeri miracula/
salomonis diuicias et prudentiam/absalonis pul
critudinē et formā/semper extrema oī luctus occu
pat finem q̄ hystorie finis hoīs imponit vnaq̄ cō
clusio est singulorum videlicet/et mortuus/ ecce iā
patet manifeste per p̄dicta q̄ fama. genus. mores
sapiēcia res et honores. non retinēt hominen qui
ruat in cinerem. nam oē q̄ est genitū tendit ad in
teritū hinc est q̄. Ouidius dicit. ortus cūcta suos
repetunt matrem q̄ requirunt. et redit in nibillū
quod fuit ante nihil. oīa ad nihilum deuenerūt
tanq̄ aqua decurrēs similiter et ego miserrimus

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18

quasi ad nihilū redactus sum et vestim. nā dies
mei sicut umbra declinauerūt ⁊ ego sicut fenum
arui puluis enim simus et homo sicut fenū dies
eius tanq̃ flos agri sic effloreat quoniā spiritus p̃
transibit in illo et non subsistet et non cognoscat
amplius lacū suum. Ecce iā cōsidera q̃ homo res
fragilis res durās tempore paruo. similis flori q̃
crescit in aruo. Vnde ysaie. xl^o. Omnis caro fenū
et oīs gloria eius q̃si flos agri. vere. fenum est po
pulus exsiccātū est fenum et cecidit flos verbū aut̃
domini manet in eternū. Et ergo cur superbit ho
mo qui est sicut tectoris quod priusq̃ euellat̃ exa
ruit. Vnde scribit̃ in thobia. est caro vas luteum
vas lamētabile fenum. aridulū fragilis glebella
saccus oleus/carnis vita labor caris cōceptio tabes
menstrua putredo finis origo lutū/sperma prius
modo saccus oleus post vermibus esca/i tumulto
pro qua dote supbit homo. Item bernardus in li
bro meditationū vnde supbit homo cuius cōcep
tio culpa. nasci pena labor vita necesse mori. post
hominē vermis post vermē fetor et horror. sic in
non hominē vertitur oīs homo. **A**ttende igit̃
et vide principiū vite tue et mediū finē siue ter
minū et iuenies maximā occasionem et causam

temetipsum humiliandi. Quid cogitas quid di-
cis quem teipsum facis. nonne puluis es et terra
Scriptum est enim. Ecclesiastici. xii^o. reuertatur
puluis in terram suam unde erat. in terram vili-
ssimam in terram putridam vermibus repletā.
Iob. xviii^o. putredini dixi pater meus et mater
mea et soror mea vermibus. Item ecclesi. xvii^o.
Omnis homo terra et cinis. Et genesis. iii. reuer-
teris in terram de qua sumptus es quia puluis
es et in puluerem reuerteris. et ideo sicut amonet
Alan⁹. esto memor quod puluis eris et vermib⁹
esca ingelida putrens quando iacebis humo. non
erit in mundo qui te velit et ultra videre. cū tua
rancidior sit caro rupta caue. **U**nde bernardus
Quid fetidius humano cadauere. quid horribili-
us mortuo homine cuius erat in vita gratissim⁹
amplexus fit in morte horribilis aspectus. quid
ergo p^osūt diuitie q^od delitie q^od honores diuicie nō
liberant a morte nec delicie a vermibus nec hono-
res a fetore. **O** deus eterne q^o misera sorte clau-
ditur omnis homo. Certe tu carissime si p^odicta
diligenter attenderes maximam humiliationis
causam procul dubio inuenires. Item q^od mortis
memoria hominem humiliat patet. iii. regum.

in. Summa mortis
humiliat hūm

9
xxi. de acham. qui audita comminatione mortis
sibi facta ab helya. interim humiliatus est sic qđ
dominus dixerat ad helyam. nonne vides achā.
humiliatum coram me. legitur qđ in romana cu-
ria quondam fieri solebat scilicet quod creato pa-
pa apportabatur corā eo stuppa qua incensa dice-
batur sibi sub hac forma. sic transit gloria mūdi
hoc est sicut ignis stuppā velociter et subito redi-
git in fauillam. sic omnis gloria mundi labit et
preterit quasi vmbra. **N**arrat etiam ysidorus
consuetudinem antiquitus fuisse quod prima die
coronationis. imperatoris constantinopolitani
cum esset in gloria sua. lathomus quidam appor-
tabat ei tria vel quatuor genera lapidum dicēs ei
qđ eligeret de quo sibi vellet fieri monumentum
Item legitur de beato iohanne elemosinario pa-
triarcha alexandrino quod dum sepulcrum eius
fieret nunq̄ uoluit illud perfici ordinans quod in
magnis solemnitatibus cum esset in honore suo
aliquis veniret ad eum sic dicens. dñe sepulcrum
tuum imperfectū est. iube illud perfici quia nescis
qua hora. fur est venturs et quare ista fiebant de
papa de imperatore et patriarcha qui omēs erāt
viri status excelientissimi huius mundi nisi vt

ms. ysidorus

semetipsos recognoscerent homines mortales et
spe longioris vite aut magnanimitate potencie
seu terrene glorie superbiendo se non extolleret s;
mortis memoriam pre oculis habendo se i om
nibus humiliarent. **U**nde dicitur per pphetam
in psalmo. Sciant gentes quoniam hoies sunt ho
mines inquit hoc est de humo seu de limo pcrea
ti et ergo necessario morituri. Ecclesiasti. xli^o om
nia que de terra sunt in terram conuertentur de
quorum numero omnis homo reputatur. pphe
ta dicit. Terra terra terra audi sermoēs meos. ter
vocat hominem terram. Nam tripliciter potest
homo dici de terra. Est enim terra quia de terra
creatur. in terra conuersatur et finaliter i terram
redit et moritur. terra est creacione conuersacione
et morte. terra est natura vita et sepultura. terrā
sapit. terram lingit. terram litit et concupiscit. cō
glutinatus est in terra. venter eius descendit in
inferiora terre celestium oblitus. p terra litigat
et pro terra pugnat. pro terra mare nauizat. et p
ambulat et sepius pro terra nunc huc nunc illuc
homo miserabilis auxius laborat. nec a talibus
cessat donec qui de terra sumtus est reuertatur in
matrem primam. videlicet in terram dicēs illud

10
·iii^o regum ·ii· Ecce ego ingredior viā vniuerse
terre et ideo cum fex cum limus cum res vilissi-
ma simus vnde superbimus ad terram quando
redimus.

Quod mors facit omnia contempnere.

Facit etiam ·ii· mortis memoria omnia
contempnere et tāquam nichilum repu-
tare. Vnde iheronimus in prologo suo super bib-
liam sic inquit facile contempnit oīa qui se semp
cogitant moriturum. Nam concupiscencia oculo-
rum contempnitur quando aliquis cogitat se tā
breuiter omnia relicturū. Concupiscencia cānis
despicitur dummodo quis considerat q^d corpus
suum propriū quasi in instanti erit cibus vermi-
um. Superbia vite spernitur dum quis hoc corde
ponderat quod ille qui vult esse super alios pone-
tur in terra subtus pedes omniū que est infimū
elementorum. Et ergo dicit iheronimus ad cypri-
anū in epistola. Memento mortis tue et nō pecca-
bis qui cotidie recordatur se moriturū contemp-
nit presencia festinans ad futura. Esau enim con-
siderans sibi mortē imminere faciliter cōtempnit
terrena. Vnde dicit genesis ·xxvii· si morior quid

mihi proderunt primo genita. Item ysidorus ad
uertens presentis vite breuitatē et q̄ ea que hic
videntur possideri quasi instantissime videlicet
in morte relinquenda sunt. Ad illorū exhortans
contemptū sic inquit ait. Si vis esse quietus ni-
hil seculi appetas sēper requiē mentis habebis si
curas seculi a te proieceris abicis a te quidquid bo-
num propositum poterit impedire. Esto mortu-
us mundo et mundus tibi. mundi gloriā tanq̄
mortuus non aspicias. ab affectu huius vite tanq̄
mortuus te iam separa sicut sepultus nō habeas
curam de seculo. tanquā defunctus ab omni pur-
ga negocio viuens contēpne q̄ post mortē non po-
teris habere. ¶ Item seneca nihil eque tibi profi-
ciet ad temperanciā omniū rerū et cōtēptū sicut
frequens cogitacio brevis eui et huius temporis
incerti. Egitur dilecte mi dū viuis memori mēte
memento mori. Itē legitur in libello de dono ti-
moris q̄ quidā magne litterature in phia datus
mundi vanitatibus audiens semel in matutinis
legi de longa vita patrū et q̄ sēper dicebatur i sic
ad quēlibet eorū illud. Genesis. vii^o. et mortuus
est cogitauit q̄ sibi etiā taliter eueniret quantūcū
q̄ tēporis viueret ex hoc concipiēs mūdī cōtēptū

multis reſid. & alio
fuit nōq̄
m. 9.

intrauit ordinem predicatorū in quo factus est pa-
riſius magiſter in theologia et vir eximie ſanctita-
tis. O q̄ bene hic habuit pre oculis verba eccliaſtes
vndecimo. ſic dicentis. ſi annis multis vixerit ho-
mo et in omnibus his letatus fuerit / meminiffe
debet tenebroſa tēporis et dierū multorū. qui cuꝫ
venerint vanitatis arguere tue preterita vere in
die mortis patet vanitas ac vanitatū vanitas. et
q̄ omnia fuerunt vana. vnde ſic ſcribitur eccliaſia-
ſtes 3. cuncta ſubiacent vanitati. et ſic eſt reuera va-
na ſunt omnia vniuerſa et ſingula. vanitas eſt vi-
ta noſtra et quelibet mundi creatura. nam vt dici-
tur in pſalmo. vniuerſa vanitas omnis homo vi-
uens. tu autē eſtimas diu viuere. et hec tp̄alia ānis
plurimis in deliciis poſſidere Cariffime nō ſic hō
vanitati ſimilis factus. dies eius ſicut vmbra pre-
tereunt. Ecce iam vides q̄ dies anni tui erunt pau-
ci et epiſcopatū tuū accipiet alter. et ideo tēpora lō-
ga tibi noli promittere vite. quocunq̄ ingrederis
ſequitur mors corporis vmbra. Ideo ſi te bene in-
ſpexeris et verba tibi dicta et etiam poſtmodū di-
cenda cordi. auribus diligenter perceperis. potius
debes dicere. vado mori credēs per longum viuere
tp̄s forte dies hec eſt vltima. vado mori. tibi enī

dicite luce xii. stulte demones hac nocte animā tuā
repetent a te que aut parasti cuius erunt. ergo va
de mori / vade certus q̄ velox est dispositio taber
naculi tui. vt scribit z. petri. i. et cogita iam te mor
tuū quē scis de necessitate / etiā post quantosq̄ an
nos p̄culdubio moriturū. ac contemne transitoria
que statim et quasi absq̄ mora / quīs inuite erunt
relinquēda. vnde poeta refert. predia terrarū pos
sessio diuiciarū. fabrica murorū grandis structura
domorū. gloria mensarū cū deliciis epularum. in
signesq̄ thori mappe cūq̄ decori. resplendens
vestis que moribz obstat honestis. grex armento
rum. spaciosus cultus agrorū. fertile vinetū diuerse
vite repletū. gaudia natorū dilectio dulcis eorū. cū
cūta relinquūtur nec post hec reueniunt. Ex his itaq̄
vide et cōsidera / q̄ nichil stabile aut permanēs ē
in presenti vita. vnde dicite. eccliaſtes z. magnifica
ui opera mea. edificaui michi domos plantaui vi
neas. ortos feci et pomeria conſeui / ea cuncti gene
ris arboribus et extruxi michi piscinas aquarū vt
irrigarē filuam lignorū germinantiū / possedi ser
uos et ancillas / multamq̄ familiā habui. armenta
quoq̄ et magnos ouīū greges. vltra omēs qui fue
runt ante me in iherusalē coaceruaui michi aurū

et argentū et substantias regum et puinciarū/ feci
michi cantatores et cantatrices/ et delicias filiorū
hominū. cithos et vices in mīsterio ad vina fun-
denda et supergressus sum operibus omēs/ qui fu-
erunt ante me in iherusalē. sapientia quoq; pseue-
rauit meū. et omīa que desiderauerūt oculi mei
nō negavi eis/ nec phibui cor meū quin omni vo-
luptate fruere/ et oblectaret se in his que ppara-
ueram. cunq; me cōuertisset ad vniuersa opera/ q̄
fecerant manus mee et ad labores in quibus fru-
stra sudauerā/ vidi in omībus vanitatē et afflicti-
onē animi et nichil pmanere/ sub sole vere nichil
pmanet. omīa enī transeūt et labūtur q̄si vmbra.
Vnde iohānes de gerlandia. quod fuit/ est et erit/
perit articulo brevis hore. Ergo quid prodest esse/
fuisse/ fore. Esse fuisse fore tria florida sunt sine flo-
re. Nam simul omē perit qd fuit est et erit. Mun-
dus enī transit et cōcupiscētia eius. et ideo. Quod
breuiter durat quis prudens querere curat. Vnde
bernardus in libro meditationū sic ait. quid thesauri-
zat q̄s in terra sine dilatiōe transeat et illud quod
colligit et ille qui colligit. Tu ergo homo quē fru-
ctum expectas in mūdo cuius fructus ruina est fi-
nis mors. vtinā saperes et intelligeres/ ac nouissi-

ma puideres. Item petrus bleſen in quadā epi-
ſtola ſic dicit. gloria mūdi fallax et ſeducoria ſu-
os decipit amatores. Quicquid enī vel in futurū
pmittit vel in pſenti ptendit. totū ad nichilū de-
ueniet tanq̃ aqua decurrens. Inſpice q̃ fragilis. q̃
fallax q̃ ſit inanis mūdus et illius gloria. quā cu-
pimus. Et ergo o ſtultiſſime. cur cito non ſpernis
que ptereuntia cernis. nōne vides mundū miſe-
rum nimis et furibundū. ſub gladio dire mortis
languendo perire;

¶ Qz mors facit hominē penitentiā acceptare.

Iuxta ordinem premiſſorū nūc reſtat dili-
gēter inueſtigare. qualiter mortis memo-
ria facit hominē penitentiā aggredi. ſiue
acceptare. iſtud clare patet Ione 3°. de niniuitis. q̃
ad cōminationē mortis penitentiā peregerūt. per
hoc etiā beatus iohannes baptiſta inducebat ho-
mines ad penitentiā faciendā dicens luce 3°. faci-
te dignos fructus penitentie et ſubdit. ſecuris ad
radicem arboris poſita eſt. qđ eſt cōminatio mor-
tis. Item pſalmiſta. cū occideret eos querebāt eu
et reuertebant. videlicet ad penitentiā pagendā.
vnde ambroſius ſuper lucā. ve michi ſi p̃cā mea
non defleuero. ve michi ſi media nocte non ſurre-

xero ad confitendū tibi dñe. Ve michi si dolū pro
ximo meo fecero. ve michi si veritatē nō dixero!
ad radicem arboris securis posita est. Iob etiam
cōsiderans breuitatē presentis vite! potius elegit
hic q̄ postmodū sine fructu inutiliter peit̄ere. vn-
de dicit iob decimo. paucitas dierū meorū finiet̄
breui. diimitte me ergo vt plangam paululū do-
lorem meum ante q̄ vadam! et non reuertar ad
terrā tenebrosam et opertā mortis caligine. Vere
tpus p̄sens est breuissimū. nam vt dicit iob. xiiii.
breues dies hominis sunt. Item prima ad corinth.
vii. tempus breue est. Et ergo esset melius breui-
ter et leuiter nūc sustinere modicū q̄ postea dole-
re et inutiliter penit̄ere per infinita seculorū secu-
la. Vnde dicit aug. de decē cordis. melior est mo-
dica amaritudo in faucib⁹ q̄ eternū tormentū in
visceribus. De breuitate p̄sentis vite sic idem di-
cit in sermone. vita hoīs tota breuis est ab infan-
tia vsq; ad decrepitā senectutē. adam si adhuc vi-
ueret et hodie moreretur! quid illi longitudo vi-
te profuisset! certe modicū vel nichil. Vnde posset
dicere. iam michi p̄terite fluxerūt tpa vite. Vnde
quidam. Quid p̄dest homī si viuat secula centū.

Cum moritur vitam transisse putat quasi ventū
Et ergo dicit augustinus super psalterium. si toto
tempore illo viueres. a quo adam de paradiso e-
missus est vsq; ad hodiernā diem. certe videres
vitam tuam non fuisse diuturnam. que sic auo-
lasset. Vita autem vniuscuiusq; hominis quanta
est. adde tantoslibet annos. duc longissimam sene-
ctutem. quid erit. nonne quasi aurora matutina
Item dicit idem in quadam oratione. Fragiliores
sumus q̄ si vitrei essemus. vitrum enī et si fragi-
le est. tamen bene seruātū et custoditū diu durat.
vita autē humana quantūcūq; seruet. durare nō
potest. nam vt scribitur ad hebreos nono. Statu-
tum est hominibus semel mori. Vnde seneca de
remediis fortuitorum. vita nostra peregrinatio ē
Cum diu ambulauerimus. deniq; redeundū est.
hanc mortis necessitatem et humane vite breui-
tatem cōsiderabat gentilis ille perses de quo bea-
tus hieronimus scribens ad heliodorū in epistola
sic inquit. perses ille potentissimus rex. qui sub-
uertit montes mariaq; strauit. cum de sublimi
loco infinitā cerneret multitudinem. definimus
esse. Hinc est quod seneca in epistola quarta dicit.

quottidie morimur. nam quottidie demit aliqua
pars vite nostre. Et sic quid aliud est vita nostra
nisi quidam cursus siue transitus ad mortē. Vn-
de non imerito horologio comparatur quod sem-
per gradatim transit et vsq; ad certum punctum
continue discurret et tunc subito et improuise ca-
dit ac campanellas tangit et eas sonitū facere com-
pellit. Sic in veritate vita nostra semper labitur
et fluit vsq; ad certum punctū hoc est ad vite ter-
minū a deo patre positū et prefixū quē nemo po-
terit pterire. tunc enī deficit et cadit ac cāpanellas
realiter et ad litterā sepe pulsare et sonare facit.
Ergitur euigila et prudenter expecta casum vite
tue. nam horologium tuum gradus iam paucis-
simos habet pertransire. Omnis enim hora plu-
res gradus preterit et transcendit et statim cum
ad vltimū peruenerit in baratrū mortis improui-
se et subito dilabitur et cadit. Audi quid poeta re-
fert. Vita breuis velud vmbra leuis fugit et ni-
hilatur. Sic vadit subito cadit dum stare putat.
Media enim vita in morte sumus. Et ergo di-
cit ecclesiastes octauo. nescit homo finem suum.
Sed sicut pisces capiuntur hamo et sicut aues cō-
prehenduntur laqueo sic capiuntur homines in

tempore malo. Ecce iam venit finis/finis venit.
Nam mors vite est vltima finis. hec est finis cū
ctorum hominū que amonetur in domo luctus.
vt habet ecclesiastes viii. vñd in libro metrico de
vita et gestis alexandri. O felix mortale genus si
semper haberet. Eternū premente bonū finemq̃
timeret. Qui tam nobilibus media. q̃ plebe crea-
tis. Improvisus adest anime discrimine magno.
Ecce iam carissime! vita quid est hominis! nisi res
vallata ruinis. Est caro nostra cinis modo princi-
piū modo finis. Hinc est q̃ bernardus dicit. cum
recordor q̃ sum cinis et q̃ venit finis. sine fine p-
timeasco et vt cinis refrigesco. Et quia secundū gre-
goriū. Valde se sollicitat homo in bono opere qui
semper cogitat de extremo fine. Igitur dilectissi-
me! omnē crede diem tibi diluxisse supremū sem-
per habens memori mente necesse mori. Quis er-
go sane mentis considerās breuitatē et maximā
incertitudinem huius vite! ac propinquitatē mo-
tis iam venture. Quid aniaduertēs diligentē re-
uoluens. q̃ anni nrī sicut arena meditabunt et di-
es nostri sicut fumus deficiunt. q̃ homo natus de
muliere tam breui viuens tēpore. qui quasi flos
egreditur et conteritur et velud vmbra fugit. 10.

Quis mētētenus hec pōderans ac cordialiter in-
tuens et cōsiderans sic seducit a dyabolo. carne et
mūdo quod penitere negligit in hoc tpe breuissi-
mo. ymo vt verius dicam in hac presenti horula
siue momēto. certe nemo differt siue negligit ni-
si quē malicia sua penitus excecavit. O quāta pe-
na de illa negligentia cōsequet. Vnde aplūs ad he-
breos. ii. quomō effugiem⁹. si tantū neglexerim⁹
salutem. Hinc beatus effrem ita dicit. carissime in
hoc breui tempore si neglexerimus. nullā omīno
excusationē habebimus quā pro nostris facinori-
bus ostendamus. noli ergo breuitatē huius tem-
poris negligere. ne per infinita seculorū secula pe-
nitentia infructuosa postmodū incipias tarde pe-
nitere. Igitur festina et ne tardaueris. ne cū fatuis
virginibus finaliter excludaris. Vnde mather.
vicesimo quinto. ecce sponsus venit et que para-
te erant intrauerunt cum eo ad nuptias et cetera
super quo beatus gregorius sic dicit. O si palat⁹
cordis sapere possit quantū admirationis habet.
Ecce sponsus venit. quantū dulcedinis. cum dicit
intrauerūt cū eo ad nuptias. et quantū amaritudi-
nis cū dicit clausa est ianua. Carissime si hec sape-
res et intelligeres ac frequentē corde tenus rumīa.

res ad penitentiā utiq; festinanter curreres. Neq;
tempus acceptabile et dies salutis per comessatio-
nes et ocia tam inutiliter pderes sine fructu. Et
ergo sic scribit apoca. ii. memento ne excideris et
pniam age. Legit̃ clare apud vallem accidisse q; q;
dam vir sct̃us cū esset in orōne! audiuit quandā
vocē miserabiliter lamentantē. Et cū inquireret
quid hoc esset. r̃ndit. ego sum ania cuiusdā dāna-
ti meā infinitā plangens damnationē. Et cū de
pena eius q̃reret. dixit q; inter om̃ia! que damna-
tos magis excitabāt ad penā! erat amissio t̃pis si-
bi dei grā collata. in cuius pua morula potuissēt
pnia; fecisse q; eos liberasset a pena infernali. vñ
hugo de sctō victore. om̃ia gehenna supplicia su-
perat deū nō videre et bonis carere q; in pt̃ate ha-
buisi obtinere. Operemur igit̃ bonū dū t̃p̃s ha-
bemus! ne postmodū dicamus penitēdo illud ie-
remie. viii. transit estas finita ē messis. et nos sal-
uati nō sumus. Hinc est q; deuot̃ ille effrem nos
amonet sic dicens. obsecro vos carissimi et suppli-
citer rogo. O amici mei vigilate in hoc breui t̃pe!
in hac hora. xi. contēdite. iam enī vesp̃era p̃pera-
uit. et cū glā multa remunerator adueniet redde-
re vnicuiq; scd̃ op̃a sua. Exēplariū eī p; q; mortis

memoria inducit hominē ad peitentiā faciendā.
Vnde legit de quodā milite flagitioso q nullā pe-
nitentiā a papa alexādro sibi imposita voluit ac-
ceptare. tandē papa dedit sibi anulū vnū vt illū
p pnia portaret et qncunq eū respiceret q p mor-
te sua cogitaret. qd cū fecisset pluribus dieb post
modū ad papā rediit dicens q paratus esset omē
aliā pniā quācunq sibi iniūgeret facere et im-
plere. Item legit de quodā alio pctōre qui etiam
nullā voluit acceptare penitentiā. tandē confessor
suus sibi hoc iniunxit vt piperet seruitori suo q
sp in pmo ferculo baculū decorticatū pntaret di-
cens. dñe ad memoriā reducatīs q necessario ha-
bētis mori et nescitis vbi quō vel qñ. Cū aut per-
tpūs aliqd sic factū fuisset et p hoc que comedebat
sibi in tediū verterent. dixit cōfessori suo q patus
esset oēm aliā penitentiā facere quantācunq etiā
vellet. nam cor suū erat in seipso cōturbatū et for-
mido mortis cecidit sup eū. Ex pdictis ergo satis
clare p q mortis memoria facit hominē se hu-
miliare/omīa contrinnere et penitentiā aggredi/
siue acceptare. et ex consequenti pctā deuitare. Et
ideo sepe recorderis bone frater q morieris. et me-
mor es mortis felix eris cito fortis;

Secundū nouissimorū est de extremo iudicio.
Secundū nouissimorū cuius frequens
recordatio nos a pēis reuocat est iu-
diciū nouissimū et finale. huius enī
memoria non solum cohibet a maxi-
mis. verum etiam a culpis minimis et peccatis.
Vnde in vitis patrum legitur. q̄ cum quidam se-
nex vidisset quendā iuuenē disolute ridentē. di-
xit ei. corāz celo et terra reddituri sumus rationē
totius vite nostre et tu rides. quasi diceret. si sci-
res q̄ stricta ratio postmodū fiet in iudicio de oī-
bus peccatis quantumcūq̄ leuibus et paruis. nō
rideres. sed potius plangeres et dolores. quia nūc
locus est flendi. locus est pēā luendi. postea gau-
debūt q̄ nūc sua crimīa flebūt. Vñ grego. in ome-
lia. si qua est pētis t̄pis leticia. ita agenda ē vt nū
q̄ amaritudo sequētis iudicii recedat a memoria.
Hinc est qđ dñs dicit eccle. xxxvi. memor esto iu-
dicii mei. nam cū accepero t̄pūs ego iusticias iudi-
cabo. Sic per p̄phetā loquit̄ in psalmo. Et iohelis
ultimo. consurgant. et ascendant gentes in valle
iosaphat. quia ibi sedebo vt iudicē in circuitu om-
nes gentes. Item iheremie. ii. adhuc iudicio con-
tendam vobiscū. ait dominus. De quo generali

iudicio scribitur osee quarto audite verbū domi-
ni filii israel. quia iudiciū domīo cū habitatoribz
terre. hoc aut iudiciū valde est timendū. Vnde di-
cit propheta. a iudiciis enī tuis timui. Item sapiē-
tie vii. vidētes turbabanť cū timore horribili ge-
mentes p̄ angustia spiritus. certe dōīe in hoc die
turbabunť gentes et timebūt. qni habitabant ter-
minos a signis tuis. nec īmerito pauebūt. qz mul-
tū horribilia erūt signa que videbūt. nam vt scri-
bitur luce xxi. cum viderint filiū hominis venientē
in nube cū ptāte magna et maiestate. tunc erūt si-
gna in sole et luna et stellis et in terris p̄ssura gē-
tiū pre confusione sonitus maris et fluctuū. ita q
arescent homīes pre timore et expectatione q̄ su-
perueniēt vniuerso orbi. O miser homo. cogita il-
lius iudicis scz dei et hominis tam horribilē aduen-
tum. nam ignis in conspectu eius exardescet et in
exercitu eius tempestas erit valida. Ignis inquā
ante ipsum precedet et inflāmabit in circuitu ini-
micos eius. Vñ ad hebreos. x. terribilis ē aut que-
dā expectatio iudicii et ignis emulatio q̄ cōsump-
tura est aduersarios eius. Et malachie 3°. ecce di-
es veniet succensa quasi caminus et erunt omnes
superbi et omnes facientes impietatem stipula.

Item ysaie xlvi. ecce dominus in igne veniet. unde iohelis 2. ante faciem eius ignis vorans. et post eum exurens flamma. Et igitur sicut scribit malachie 3. quis stabit ad videndum eum. ipse enim quasi ignis conflans et quasi herba folionum et sedebit conflans et expurgans argentum. Quis ergo sane mentis hunc iudicem et aduentus eius diem toto corde non timebit. Unde gregorius super ezechielem. que erit mens hominis eterni iudicis presentiam non formidatis. ubi cuncta simul peccata ante oculos redeunt et omnia que cum delectatione facta sunt. ad memoriam cum pauore reducuntur. Certe. ut scribit puer. xxviii. vere mali non cogitant iudicium. qui autem requirunt deum. aduertunt omnia. Unde bernardus in psalmo. expauesco quidem multum iudicis venturi vultum. Quae latebit nil occultum. nec relinquet quid in vultu. Et quis nostrum non timebit quando iudex apparebit. Ignis ante quem ardebit peccatores qui delebit. Est autem hoc iudicium specialiter metuendum propter tria. Primum est multiplex accusatio ipsius peccatoris valde grauiter perhorrenda. Secundum est strictissima villicationis nostre ratio. Tertium est horribilis sententie expectatio. que a iusto iudice tunc crudeliter est ferenda. que omnia sunt peccatoribus plurimum metuenda. Et

per cōsequēs eorū memoria est a pētīs retractiua.

Quod iudiciū timendū est propter multiplicē accusationem.

Et aut primū propter quod iudiciū valde et specialiter metuendū est multiplex accusatio iplis pētōribus valde grauiter perhorrenda. Vnde multa inueniunt et numerant in scriptura q̄ pētōres in die nouissimo accusabūt. Primū ē propria cōscientia que pētōrē arguet nō in occulto vt nūc sed coram omnibus tūc aperte. Vnde danielis vii. iudiciū sedit et libri apti sunt id est cōscientie que omnibus reuelabunt. In his libris continēt sententia vite vel mortis glorie seu confusionis salutis perpetue vel condemnatiōis sempiternae. Item apoca. xx. iudicati sunt mortui ex his q̄ scripta erant in libro hoc est in conscientiis ipsorū. Vnde ad rio. z. testimoniū illis reddēte cōscientia eorū nam sicut testimoniū bone conscientie est accusatio pētōrū seu condemnatio siue pena. Secundū q̄ accusat peccatū sunt dyaboli et spiritus maligni ipsi enī sunt peditores nam suggerunt peccatū faciendū et de facto et de cōmisso peccatōrē accusabūt sicut socius furis interdū accusat furē de illo quod fecerat cū eo. Ideo apocali. xii.

dyabolus accusator fratrum nominatur. Vnde augu-
stabus oēs ante tribunal cristi et presto erit dya-
bolus et recitabit verba p[ro]fessionis nostre et obiciet
et nobis in facie quicquid fecerimus et in quo pecca-
uimus et in quo loco et quid facere debebamus. di-
cturus est enim ille aduersarius noster. equissime iu-
dex iudica istum esse meum. ob culpam qui noluit tu-
us esse per gratiam. tuus est per naturam meus p[er] mi-
seriam. tuus ob passionem. meus ob persuasionem. tibi
inobediens michi autem consentiens. a te accepit im-
mortalitatis stolam. a me hanc pannosam qua in-
dutus est tunicatum. tuam vestem dimisit cum mea huc
venit. Equissime iudex iudica ergo istum esse meum
et mecum fore condemnatum. Hec augu. Tertio quod
p[ro]cutores accusabit. sunt angeli et sp[iritus] beati. Credi-
bile est enim quod ille qui eis tradidit animas custodi-
endas requireret ab eisdem de huiusmodi custodia ratio-
nem. et cum illi non mentientur. oportebit eos dicere
quod ipsi non sunt in culpa. sed p[ro]cutores noluerunt eis
credere et obedire. sicut non est culpa medici qui ni-
hil omittit de pertinentibus ad curam infirmi. sed
non sanat languidum sibi inobedientem. Vnde iere-
mie quinquagesimo primo. curauimus babilonem et
non est curata et est verbum angelorum. quasi diceret

fecimus quod necessariū erat fieri circa babilonē!
vt curaretur! sed culpa sui fuit q̄ non est curata.
Quartum accusans peccatorē sunt creature. Et si
quesieris que? dico q̄ omēs et singule. nam offen
so creatore! totus mundus odio habebit offenso
rem. Vnde iob. xx. reuelabunt celi iniquitatē! im
pii et terra aduersus eum consurget. nam domi
nus aduocabit celum de sursum et terram discer
nere populū suū. Vnde crisostom⁹ super matheū
in illo die nichil est q̄ respondeamus vbi celus et
terra sol et luna dies et noctes et totus mūdus sta
būt aduersus nos in testimoniū peccatorū nostro
rum. Et ergo dicit grego. Si queris quis te accusa
bit. dico totus mundus et creature! non solū pecca
tores accusabunt! verumetiā creatorē de ipsis vin
dicabunt. Vnde sapientie. v. armabit creaturā ab
vltionē inimicorū et pugnabit cū illo orbis ter
rarū contra insensatos videlicet peccatores. Item
eiusdem. vi. creatura tibi factori deseruiens exan
descit in tormentū aduersos iniustos. Quintū ac
cusans peccatorē sunt miserabiles persone que in
iuriāz passe sunt. nam ille tunc accusabūt eos qui
ipsis iniuriam fecerūt. tunc enī verificabit verbus
prophete in psalmo sic dicentis. Cognoui quia fa

ciet dominus iudiciū inopum et vindictā paupe-
rum. nam ipse qui abyssos intuetur qui sedet su-
per cherubin et seraphin. qui ambulat super pen-
nas ventorū terribilis in consiliis super filios ho-
minū. tunc iudicabit causas pauperū. quando sta-
bunt in magna constantia aduersus eos qui se an-
gustiauerūt. Tunc vindicabit omnia pater orpha-
norum et iudex viduarū. patientia vero pauperū
non peribit in finem. Accusabunt etiam subditi
suos impios et negligentes prelatos. Vnde bernar-
dus super cantica. O terribilis deus sup filios ho-
minū. frustra incipient miseri tunc dicere monti-
bus. cadite super nos et collibus. cooperite nos. ve-
nient ante tribunal cristi et audiet grauis popu-
lorum querela. accusatio dura quorū vixere stipē-
diis. nec diluere peccata quibus facti sunt duces ce-
ci et mediatores fraudulēti. Sextū accusans pēto-
rem est malicia siue peccatū. Ieremie ii. arguet te
malicia tua et auersio tua increpabit te. Vñ pēta
erūt ligata ad collū pētoris. osee. xiii. colligata est
iniquitas ephraim absconditū peccatū eius. Item
frēnorū. i. cōuolute sunt et imposite collo meo vi-
delicet iniquitates mee. Et ideo sicut furtu? liga-
tum ad collum furis accusat eum. ita et tunc pēta

accusabunt miserū peccatorē. puerbiorū. vii. Iniq-
tates capient impiū et funibus pētorū suorū vnq-
quisq; constringit. Hinc est q; per pphetā dicit. fu-
nes. pētorum circūplexi sunt me. quibus funibus
mali per dyabolū trahent ad infernū. tunc enī ca-
dent in retriaculo eius pētores et captio quā absco-
dit apprehendet eos. Legitur de ericio. q; intrans
ortum onerat se pomis. figens ea in aculeis suis.
cu; aut venerit ortulanus. tunc ericius volens fu-
gere. impedit ab onere. et sic cum pomis compre-
henditur et arestatur. Sic etiam pētori accidit di-
uersis onerato pētis. quibus comprehendit in die
iudicii et accusabitur ab eisdem. Vnde psalmista
Cognoscetur dominus iudicia faciens et in operi-
bus manū suarū comprehensns est pētor. De q^o
dicit crisostomus super matheū. ipse cogitationes
et opera specialiter stabunt ante oculos nostros ac-
cusantes nos ante deum. dicente apostolo. cogita-
tionibus inuicem accusantibus. Vnde bernar. tūc
opera nostra simul loquentia dicent ad miserum
peccatorē. tu nos elegisti opera tua sumus. te non
deserimus. tecum erimus. tecum ad iudiciū perge-
mus. Nam vt dicitur ezechielis. xviii. sicut iusti-
cia iusti super eum erit. sic impietas impii erit su-

per eū. Nunc ē q̄ psalmista dicit. audite hec ōnes
gentes. auribus percipite omnes qui habitatis or-
bem. Cur timebo in die mala. hoc est in die iudi-
cii. que non solum mala est ymo pessima cuilibet
p̄ctōri. Ad quod respondet sibiip̄si dicens. igit̄ tūc
timebo. quia iniquitas calcanei mei circumdabit
me. Septimū et vltimū accusans peccatorē. sunt
tormenta siue instrumenta passiōis dom̄i nostri
iesu cristi. ymo verius. ip̄semet cristus. Vnde iere-
mias. crux cristi contra te pugnabit. xp̄s per vul-
nera sua contra te allegabit. cicatrices contra te lo-
quentur et clauī de te cōquerent̄. Nunc augustinus
in tractatu de simbolo sic dicit. fortasse dominus
in corpore suo cicatrices obseruauit. vt in iudicio
p̄ctōribus exprobraret et cōuincens eos. dicat. ecce
homīnē quē crucifixistis. ecce deum et homīnē in
quē credere nolulistis. videte vulnera q̄ infixistis
agnoscite latus quod impugnastis. quod propter
vos apertum est et intrare nolulistis. Nunc etiam
cristus accusans peccatorē dicit id quod naum. iiii
habet scriptū. reuelabo pudenda tua in faciē tuā.
et ostendā gentibus nuditatē tuā et regnis igno-
miam tuam. Item osee. ii. reuelabo stulticiā eius
in oculis armatorū eius et vir nō eruet eū de ma-

nu mea. O q̄ desolati et q̄ tristes erunt in hac die
miseri p̄tōres. tunc enī sicut scribitur apocali. i.
videbit eum omnis oculus et qui eū pupugerūt
et plangent se super eum omnes tribus terre. tūc
p̄tōr videbit et irascetur dentibus suis fremet et
tabescet.

Quod iudiciū timendū est propter reddenda
rationem. Capitulū tertium.

Aliud iudiciū reddit timorosū est strictis-
sima villicationis nostre ratio de omnib⁹
singulariter facienda. Vnde luce. xviii. redde ratio-
nem villicationis tue. iam enī non poteris villi-
care. Carissime si esses rationē redditurus mille
florenorū coram domino temporalī iusto/prudē-
ti et seверо. multū deberes sollicitari pro bona cō-
putatione facienda sis ergo multo magis sollicit⁹
vigilans et timorosus pro reddenda ratioe de co-
missis et omissis coram deo et angelis et ōnibus
sanctis eius quibus tunc presentibus et astātibus
te necessario oportebit computare nō solū de ma-
ioribus verū etiā de minimis vsq; ad ultimū qua-
drantem. Vnde ysaie. iii. dominus ad iudicandū
veniet cum senioribus populi et priucibus eius.
Item zacharie. xiiii. veniet dominus deus meus.

omnesq; sancti cum eo. videlicet ad iudicium ge-
nerale quod erit in publico coram omnibus. et nō
in occulto. et igitur tanto magis est timendū. vnde
ophonie. iii. Mane iudicium suū dabit in lucem
et non abscondet. Erit ergo ratio multimoda de
cunctis tunc reddenda. Primo videlicet de aīma
a deo nobis cōmissa. Si enī rex filiam sibi dilectis-
simā quam in regno suo disposuit fore reginam
alicui suorū cōmisisset subditorū et ille eam ma-
le custodierit. quis dubitat quin rex exigeret rati-
onē de custodia filie sue taliter neglede. Quid ex-
go faciet rex celorū de illo cui filiam suam. id est
animā sibi specialiter dilectam tradidit in custo-
diam quam intendit ad dignitatem regiam in ce-
lis sublimare. si eam male custodierit. nonne ma-
gnam inde exiget rationē. Ideo dicit deutro. iiii.
custodi te metipsum et animā tuam sollicite. nam
sicut dicit augu. Maius est damnū in amissione
vnius anime q̄ mille corporū. Vnde bernar. in li.
meditationū. totus iste mūdus ad vnius anime p̄-
cium estimari non potest. Et igitur dicit idē. cur
carnem tuam preciosis rebus impinguas et ador-
nas. quā paucos dies vermes sunt in sepulcro co-
mesturi. et animā tuā bonis operib; nō decoras.

que deo et angelis eius in iudicio est presentāda.
Cnr ergo animā vilipendis et ei carnem antepo-
nis. dominā ancillari et ancillam dominari. ma-
gna abusio est. Item dicit idem in libro de con-
temptu mundi. hodie filii hominū anime curam
negligūt. curā autē carnis ōni desiderio pficiūt. ne
q̄ enī peccare metuūt s; puniri. Tu ergo carissime
noli min⁹ dignū plus diligere magis digno. noli
corp⁹ extollere et aīa; negligere. noli ancillā ex-
tollere et dñā; pmittere ancillari. Vnde crisost. li-
bro de reparatione lapsi. si animā negligim⁹ nec
corpus saluare poterimus. nō enī anima pro cor-
pore. sed corpus pro anima factum est. Qui ergo
quod primū est negligit. et quod secundū et infe-
rius est extollit et custodit vtrunq; corrūpit. Qui
vero ordinē seruat et quod primū est colit et cu-
stodit. et si secundū neglexerit per primi salutem
saluabit et secundū. Si ergo volueris animā tuā
saluare et bonam inde domino reddere rationē.
ipsam instrue scientiis et virtutibus diuinis. Vn-
de dicit plato in thimeo. ad hoc anima coniuncta
est corpori vt fenoretur scientias et virtutes. si cū
magno fenore venerit benigne suscipiet a suo cre-
atore. si autem relegabitur ad inferna. Secunda.

reddenda est ratio de corpore nostro. ipsuz siqui-
dem est castrum a deo nobis traditū et cōmissū
Vnde bernar. bonū castrū custodit qui corpus su-
um custodit. Exigetur ergo ratio de custodia hu-
ius castrī / videlicet si inimici domī hoc est carnis
voluptates et vicia ibi aliquando sunt recepti / et
familiares eiusdem et amici / id est virtutes et bo-
na opera ab inde turpiter effugati. Si dyabolus
ibi sit receptus / et cristus verus dominus confuso
modo sit exclusus / quod si fecerimus magna erit
suspicio de nota perditionis nostre et infidelita-
tis / et stabimus ad reddendū inde rationē. Item
corpus nostrū est iumentū a deo nobis concessuz
vt ipso vtamur pro anime nostre cōmodo et vti-
litate / de quo debemus reddere rationē quo ad
tria. Vnde ecclesiastici tricesimotertio. cibaria vir-
ga et onus asino. panis disciplina et opus seruo. tā
asinus q̄ seruus designant nostrū corpus / cui de-
letur panis ad sustentationē nature. virga disci-
pline ad lasciuie repressionē et onus boni operis
ad profectū penitentie. Exiget ergo primo domi-
nus de hoc suo iumento / si illi pabulū discrete mi-
nistrauerimus non nimis laute ipsum corpus nu-
triendo. nam qui seruū suū delicate nutrit / postea

illum sentiet contumacē. vt habetur prouerbiorū
xxix. Etiam non nimis modicum ipsi corpori de
necessariis tribuendo qđ si fecerimus. reputamur
priorū corporū peremptores. Contra quod sic
loquitur bernardus in epistola ad fratres de mon
te dei. Sunt et alia corporis exercitia in qbus ne
cesse est laborare. sicut sunt vigilie. ieiunia et hu
iusmodi. que spiritualia nō impediunt sed adiu
uant. si cū ratione et discretione fiant. que si ex in
discretione sic agant. vt vel deficiente spiritu. vel
languente corpore. spiritualia impedianē. qui sic
est. corpori suo abstulit boni operis effectū. spiri
tui affectum. proximo exemplū. honorem deo. sa
cilegus est et horū oīm in deū reus. Et ergo gre
gorius xxx. moralium sic dicit. per abstinentiā car
nis vicia extinguenda sunt non caro. Sed necesse
est vt artem cōtinentie quisq; teneat. q nō carnē
sed vicia occidat. sepe enī dum in illa hostem in
sequimur. etiam carnem quam diligimus. truci
damus. Secūdo exigit si cū virga discipline illud
correxerimus a rebellionē et lasciuiis ipsū cohibē
do. Vnde bernardus super cantica. Iugo discipli
ne insolentia morū est domāda. Item dicit idē in
eplā. O q̄ compositū reddit omnē corporis statū.

ne non et mentis habitum disciplina/cervicē sub
mittit et ponit supercilia/componit vultu?/ligat
oculos/cachinnos prohibet/moderat lingua?/fre-
nat gulam/sedat iram et format incessum. Ter-
tio exigit dominus/ si ipsum corpus laborare fe-
cerimus in operibus penitentie et virtutū. Vnde
augu. in libro de baptismo puulorū. ppter hoc de
paradiso emissus adam cōtra edon habitabat vt
significaret q in laboribus qui sunt deliciis cōtra-
rii erudiēda est caro peccati. Vnde corpus nostrū
reputandū est animal laboriosum ad opera peni-
tentie faciēda a deo nobis comodatū. Noli ergo
illud tenere ociosum/cum ignoras quādin apud
te manet/ ne imperfecto penitentie opere ab illo
qui concesserat forsitan ipsum improuise repeta-
tur. Et ergo crisostomus dicit. Si mutuo accepe-
ris bouem aut equū operaris instāter et dicis. for-
te cras a me tollet. quare hoc etiam nō facis cum
corpore quod facis cum equo vel boue. Sic igitur
iumentū tuū a cristo tibi concessu? discrete nutri-
as vt sustentē natura et domē vicia. Sic virga
discipline corrigas vt maneat in obediētia et ful-
geat castimonia. sic ad laborem instruas/ vt pro-
fugantur ocia et faciat digna penitētie opera. tūc

finaliter possis domino bonam et valentem exinde
reddere rationem. Tercio reddenda erit ratio de pro
ximis et primo pater de filio. hoc habetur primi
regum tertio. ubi legitur quod hely punitus est pro filiis
suis. eo quod nouerat illos indigne agere et non corri
puit illos delinquentes. Et ergo dicitur proverbio.
rum. xxix. erudi filium tuum. Vnde quidam. Si tibi
sit natus peccantem corrige natum. Ne ve suum luere
possis de iure reatum. Item plato de suo subdito.
Ezechielis. xxxiii. filii hominis speculatorem de
dite domui israel. Audiens ergo ex ore meo ser
monem annuntiabis eis ex me. si me dicente ad impium
impe. morieris morte et non fueris locutus ut se cu
stodiat impius a via sua et ipse iniquitate sua mo
rietur. sanguinem eius de manu tua requiram. Item
ezechielis tricesimo quarto. ecce ego ipse videbo su
per pastores et requiram gregem meum de manu
eorum. Item dominus seu princeps terrenus etiam
rationem reddet de suo inferiori et subiecto. hoc
patet numeri. xxx. ubi principes a domino iussi sunt
suspendi in patibulis propter peccatum populi. quia forni
catus fuit populus cum filiabus moab. qui vocabant eos
ad sacrificia sua. ut legitur ibidem. tales enim sunt prin
cipes et prelati. de quibus scribitur iheremie. xx.

septimo. ululate pastores et clamate et aspergite
vos cinere optimates gregis. quia completi sunt
dies vestri. ut interficiamini et cadetis quasi va-
sa preciosa. Videant ergo prelati ecclesie et prin-
cipes vniuersę terre qui aliis presunt. qualiter cõ-
missum sibi gregem verbo pariter et exemplo re-
gant. instruunt et defendunt. prelati namque debent po-
pulũ docere et a lupinis hereticorũ insultibz. vul-
pinis quoque fraudibus sagaciter defensare. Prin-
cipes vero terre debent peccātes corrigere sc̃i sub-
ditis iudiciũ et iusticiã facere. pupillos et viduas
miserabilesque psonas diligēter ptegere. nec quen-
q̃ iniustis exactionibus seu molestiis aggrauare.
Sciant enĩ fore scriptũ sapieñ. vi. q̃ iudiciũ duris-
simũ in his que presunt fiet. Exiguo enĩ concedi-
tur misericordia. potentes aut potenter tormēta
patient. Ad vos ergo prelatos ecclesie et princi-
pes vniuersę terre sunt hii sermões mei. ut disca-
tis scientiã et nō excedatis ac subditos sic instrui-
te. regne et defensate ut durissimũ hoc iudiciũ. v-
bi fortioribus fortior. et maioribus maior instat
cruciatio. secure in die nouissimo valeatis expecta-
re. Quarto reddenda erit ratio de omibus opibz
et commissis. Vnde athanasius dicit in symbolo.

q̄ ad cristi aduentum omnes homines resurgere
habent cum corporibus/et rediturus sunt de factis
propriis rationē. Et hoc est quod aplūs innuit se-
cunda ad corinth. quinto. vbi dicit. omēs nos ma-
nifestari oportet ante tribunal cristi. vt recipiat
vnusquisq̄ propria corporis/ prout gessit/ siue ma-
lum siue bonū. Vnde eccle. vltimo. cūcta que sunt
adducet dñs ad iudiciū/ et nō solū magna et gra-
uia pēta/ sed etiā q̄ in oculis nostris videntur modi-
ca et quasi nulla. Vñ parū quid videtur passus ho-
minis/ sed de hoc erit ratio reddenda. Iob. xiii. ob-
seruasti omēs semitas meas et vestigia pedū me-
orū cōsiderasti. Et subdit capitulo sequenti. tu qui-
dem gressus meos dinumerasti. Item eiusdē tri-
cesimo quarto. oculi eius sup vias hominū et om-
nes gressus eius cōsiderat sc̄ ad retribuendū q̄ in
illis perpetrarūt. Exemplū de angelo numerante
omēs passus heremite. de quo legiē in vitis patrū
minus est verbū ociosum. Et tñ (sicut scribit ma-
thei duodecimo) de omī verbo ocioso/ qđ loquuti
fuerint homines reddent in die iudicii rationē. Sa-
pientie primo. Qui loquitur iniqua non poterit
latere/ nec preteriet illum correptionis iudicium

minimū videtur cogitatio vana. Et tamen dicit
sapientie primo. in cogitationibus impii interro-
gatio erit. Et eiusdem sexto. Ipse cogitationes no-
stras scrutabitur. Vnde ysaie vltimo. ego autē ope-
ra eorum et cogitationes veniam et congregem
cum gentibus/videlicet ad iudicandū/prout gen-
tes iudicabo. de quo habetur iohelis tertio. in die-
bus illis cōgregabo omnes gentes et reducam il-
las in valle iozaphat et disceptabo cum eis ibi su-
per populo meo et hereditate mea israel. Omnia
ergo opera nostra cogitationes et verba strictissi-
me iudicabūtur. nam vt dicit gregorius super il-
lud mathei. vicesimoquarto. omnes capilli vestri
numerati sunt. Sic deus vias nostras considerat/
et gressus dinumerat/vt nec minime cogitationes
aut verba minutissima que apud nos viluerunt
in eius iudicio remaneant indiscussa. Tunc enim
vniuersa opera nostra tanquam si in frontibus
essent scripta/erunt omnibus manifesta. nam vt
scribit ecclesiastici. vi. in fine hoīs denudatio ope-
rū illius. Quinto erit rō reddenda nō solū de ma-
lis cōmissis s; etiā de bonis p̄termiſsis. vñ math.
tricesimo. tūc dicet rex his q̄ a sinistris eius erūt

Discedite a me maligni in ignem eternū qui pa-
ratus est dyabolo et angelis eius. esuriui enim et
nō dedistis michi manducare 10. que sequūtur. Et
fuit vna de causis quare diues epulo non inuenit
aque refrigerationē. quia pauper lazarus de mi-
cis eius mense nichil potuit obtinere. Item nō so-
lum de cōmissis et omissis ratio redde ē. sed etia
de tempore perduto in quo mala facta sunt et bo-
na plurima neglecta. Ecclesiastici. xvii. numerū die-
rum et tpus dedit illi dñs. vt ipsis salubriter ad
eius honorē et propriā salutē sp vteret. qđ multi
tñ vilipendūt et tpus inutiliter consumūt. de quo
bernardus in sermone ad scolares cōqueritur di-
cens sic. nichil preciosius tempore. Sed heu nichil
hodie vilius reputat. transeunt dies salutis et ne-
mo recogitat. nemo sibi perire diem et nūq̄ redi-
turum causat. Sed sicut nō peribit capillus de ca-
pite. sic nec momentū de tēpore. videlicet de quo
ratio non exigetur. O quantū hoc timebat beatus
anselmus in meditationibus suis sic dicens. o li-
gnum aridum et inutile eternis ignibus dignū.
Quid enim respondebis in illo die. cum exigetur
a te vsque ad ictum oculi. omne tempus viuen-
di tibi impensum. qualiter a te fuit expensum.

Et ideo sapiens dicit ecclesiastici quarto. fili con-
ferua tempus. Sexto et ultimo reddenda erit ra-
tio de omnibus donis a deo receptis. Ipse enī do-
minus nichil dat de quo non velit habere ratio-
nem. Vnde potius videtur commodare q̄ simpli-
ter dare. Ipse enim requireret rationem de omni
dato siue sit spirituale/ vt sunt bona anime natu-
ralia acquisita et infusa. siue corporalia/ vt forti-
tudo/ agilitas et pulcritudo/ siue tēporale/ vt sunt
potestates diuitie et honores. De his omnibus pa-
tet exemplariter et parabolice mathei. vicesimo
septimo. de quinq; talentis. et luce. xix. de nobili/
qui tradidit seruis suis diuicias. De quibus om-
nibus oportuit reddi ratio et fieri computatio spi-
ritualis. Et ergo sicut scribitur iob. decimo Scito
esse iudicium semper breuiter faciendū in quo de
oībus et singulis superius iam positis ratio stri-
ctissima exigetur. quare dicebat iob. tricesimo pri-
mo. quid faciam cum surrexerit ad iudicandū do-
minus et cum quesierit/ quid respōdebo illi. O q̄
velociter veniet querens et interrogans de omni-
bus operibus nostris. nam iuxta est dies perditio-
nis et adesse festinant tpa/ scz quādo iudicabit dñs
populū suū. quia vt dicit abdie. capitulo ultimo.

Iuxta est dies domini super omnes gentes. ipse nam
q̄ dicit apocali. iii. ecce venio cito. Et ergo dicitur
marci. xiii. vigilate. nescitis enī quando dominus
veniet. sero an media nocte. an galli cantu. an ma
ne. ne cum venerit repente inueniat vos dormien
tes. quod aut vobis dico omnibus dico. vigilate.
nam si nō vigilaueris. veniā ad te tanq̄ fur et ne
scies qua hora veniā ad te. Item apocali. vltimo.
Ecce venio cito et merces mea mecum est. reddere
vnicuiq̄ secundū opera sua. Et ideo carissime cū
de tot et tantis te iam cito et quasi improuise et
subito oportet reddere rationē semper vigila et
diligenter te examina. conscientia tuam quoq̄ fū
ditus expurga. vt cum dominus ad iudicandū ve
nerit possis eidem conuenienter respondere et in
oculis eius gratiā ac peccatorū veniā misericordi
ter inuenire. Et hoc est quod suadetur tibi ecclesi
astici. xviii. vbi dicitur. ante iudiciū interroga te.
metipsum et in conspectu dei inuenies propicia
tionem;

Quod iudicium timendū est propter sententie
prolationem.

Altimū q̄ iudiciū reddit formidabile et pa
uescendū. est horribilis expectatio senten.

tie q̄ a iusto iudice tunc crudeliter est ferenda. hec
aut̄ sn̄ia est terribilis specialiter ppter tria. primū
est incertitudo sn̄ie siue dubitatio. n̄lli enī cōstat
an pro se/vel cōtra se feret̄. nam vt dicit̄ eclesi. ix.
sunt iusti atq; sapiētes et opera eorū in manu dei
Et tamen nescit homo/ vtrum odio vel amore
dignus sit/ sed omnia in futurum seruan̄ incerta
Vnde legitur in vitis patrum. q̄ cum abbas aga-
thon moriturus per tres dies staret immobilis a-
pertis oculis et fratres eum pulsabāt dicentes. ab-
bas vbi es. respōdit in cōspēctū omniū iudicis as-
sisto. Et dixerunt fratres. tu times. Dixit. intima
virtute qua potui mandata dei custodiui. sed ho-
mo sum et nescio/ vtru? opera mea accepta fuerūt
cora? deo. quia aliter sunt dei iudicia et aliter ho-
minū. et ideo timeo nec confido nisi venero ante
deum. Dicit enī grego. iusticia nostra ad examen
diuine iusticie deducta/ iniusticia ē et plerūq; sor-
det in conspectu iudicis quod in intentione fulgē
opantis. Vnde prouer. iiii. est via que videtur ho-
mini iusta et nouissima eius deducunt ad interi-
tū. Et quia iste sanctus pater agaton hec cordiali-
ter aduertebat. ideo quīs in mandatis dei custodi-
endis diligentissimus fuit/ futurū tamen iudiciū

valde timuit et expauit. Item legi adhuc in vi-
tis patrum q̄ quida; senex dixit. tres res timeo.
vnā videlicet quādo anima mea egressura est de
corpore aliam quando occurrura est ipsi deo. ter-
ciam vero quādo finalem sententiā in die nouis-
simo expectauerit auditura. Ecce qualiter hoc iu-
diciū multi sanctorū patrū timuerūt propter in-
certitudinē sentētie tunc ferende. et vere merito
multū ē timendū. Vnde math. vii. et sunt verba
saluatoris. Multi dicent michi in illa die. domine
dñe nonne in nomine tuo p̄phetauimus et demo-
nia eiecimus et virtutes multas fecimus. et tunc
confitebitur illis dicens. nunq̄ noui vos. discedite
a me. Et si prophete et fugantes demones et mi-
rabilia in dei nomine faciētes tūc repellent. quis
poterit esse securus. quis tam sancte hic possit vi-
uere q̄ in hoc iudicio non habeat tremere et time-
re. nullus verissime. cū non sit mūdus a sorde su-
per terram. etiam nec infans vnus diei. Hinc est
quod scribitur ysai. lxi. facti sumus nos omēs
vt inmūdus et quasi pannus menstruate vniuer-
si iusticie nostre. Igitur de omnibus oppiibus no-
stris in hoc iudicio producēdis. quantūcūq; etiā
videant bona siue iusta. debemus merito formi.

dare. Vnde iob. ix. verebar omnia opera mea. Sic
beatus paulus vas electionis quis de nullo pecca-
to conscius sibi fuit. Dicit enī actū. xxiii. ego enī
conscientia bona cōuersatus sum apud deum vsq;
in hodiernū diem. tamē sicut scribitur ecclesiasti-
ci quinto de propiciatu peccatorū noluit esse sine
metu. Vnde prima ad corinth. quarto. quasi paue-
scendo dicit. nichil michi conscius sum. sed in hoc
non iustificatus sum. hinc grego. ait. iusti aut om-
ne quod agunt metuūt. dum tantū considerāt an-
te quantū iudicem stabunt. omnes enī stabimus
ante tribunal cristi. sicut scribit apostolus. xiiii. ad
romanos. Et ideo quid ego miserrimus dicā vel
quid faciam. dum nil boni perferam ante tantū
iudicem. Secundū propter quod sententia est ter-
ribilis est illius sententie dura et lamentabilis.
ymo intolerabilis prolatio. cū dicet. ite maledicti.
Vnde math. xxv. Cum venerit filius hominis in
maiestate sua. et omnes angeli cum eo. tunc sede-
bit super sedem maiestatis sue. et cōgregabuntur
ante eum omnes gentes et separabit eos abinui-
cem sicut pastor segregat oves ab hēdis. et statu-
et quidem oves a dextris. hēdos aut a sinistris. tūc
dicet rex his qui a dextris eius erunt. venite bene

dicti patris mei possidete paratum vobis regnum
a constitutione mundi. Esuriui et dedistis michi
manducare. et cetera que sequuntur. Tunc dicet his
qui a sinistris eius erunt. discedite a me maligni
in ignem eternum qui paratus est dyabolo et ange
lis eius. Vnde quidam iudicis in lite brevis est vox
Ite. venite. dicetur reprobis ite. venite probis. O
gratiosissimum et dulce cristi alloquiū cum dixerit
venite. O durum et amarum ymo intolerabile
verbum cum pronūtiauerit. discedite a me siue
ite. vere vere aspera vox ite. vox est bñdicta ve
nite. Vnde bernardus. O q̄ graue q̄ inuite a sini
stris erit. ite cū a dextris vos venite dicet rex lar
gitor vite. Iste est gladius ab vtraq̄ parte acutus
extens ex ore filii hominis. vt habetur apoca. pri
mo et etiā decimo nono. Certe tunc percuciet ter
ram virga oris sui et spiritu labiorū suorū inter
ficiet impiū. vt habetur ysaie vndecimo. O q̄ ter
ribile est illā vocem tunc audire. Vnde augu. su
per iohannez. qui ceciderunt ad vocem vnaꝝ cristi
morituri quid facient sub voce iudicaturi. ipse si
quidem rugiet sicut leo. Amos tertio. leo rugiet.
quis nō timebit. Item ysaie quinto. rugitus eius
vt leonis. Et ieremie. xxv. dominus de excelso ru

giet et de habitaculo suo dabit vocem suam / per-
uenietq; sonitus vsq; ad extrema terre. quia iudi-
cium domio cum gentibus. Certe tunc vox domi-
ni erit in virtute vox domi in magnificētia. vox
domi confringens cedros. nam tunc dominus con-
fringet cedros libani / hoc est supbos et elatos eius
speciales inimicos / qui mox vt honorificati fuerit
et tanq; cedri exaltati / quemadmodū fumus defi-
cient / cum in hoc iudicio humiliati fuerint a do-
mino et quasi penitus ad nichilū redacti. hec etiā
vox domini erit sicut tonitruū verberans terras
Ideo iob. xxvi. tremens dicebat. quis poterit toni-
truū magnitudinis intueri. Vnde psal. intonu-
it de celo dominus et altissim⁹ dedit vocem suā
Item iob. tricesimo septimo tonabit domin⁹ vo-
ce sua mirabiliter / qui facit magna et inscrutabi-
lia. Hinc anselmus in meditationibus suis dicit.
quid dormitas anima tepida et euomi digna / qui
non expergiscitur qui non tremet ad tantū toni-
truū non dormit sed mortuus est. Item verbum
domini erit admodū fulguris coruscantis. Vnde
zacharie. ix. exhibit vt fulgur iacul⁹ eius et domi-
nus in tuba canet. Certe sicut dicit ysaie. xxvii. in
illa die clangeſ tuba magna. Hinc dicit crisosto.

mus super illud mathei vicesimo quarto. virtu-
tes celorum mouebunt. Vere vox magna vox tube
terribilis. cui omnia obediunt elementa. que petras
scindit. inferos aperit. portas ereas frangit. vincu-
la mortuorum dissoluit et de profundo abyssi animas
liberatas corporibus suis reddit. et ad iudicium ire
compellit. *Hec autem omnia citius consumantur in ope-
re quam sagitta transit in aere.* Dicente apostolo pri-
ma ad corinth. quinto. In momento. in ictu oculi
in nouissima tuba. De hac etiam tuba dicit hiero-
nimus super math. quotiens diem illum confide-
ro toto corde contremisco. siue enim comedo siue bi-
bo. siue aliquid aliud facio. semper videtur illa hor-
ribilis tuba sonare in auribus meis. Surgite vos
mortui venite ad iudicium. *Hunc diem frequenter
debet cogitare quilibet tribulatus. seu onere peni-
tentie aggrauatus et inde magnam suscipiet in ani-
ma subleuamen.* Vnde greg. in omelia. diem il-
lum fratres carissimi ante oculos vestros ponite.
et quicquid modo graue cernit in eius operatione
leuiatur. debemus etiam hunc diem expauescere
et timere. nam est dies ire. dies magna et amara
valde. Item ysaie tricesimo. ecce dies domini cru-
delis veniet. indignationis plenus et ire et furo.

ris. Joelis quarto. sol conuertetur in tenebras et
luna in sanguine anteq̃ veniet dies domini ma-
gnus et horribilis. O quantū metuebat bt̃s ber-
nardus hunc diem quādo dixit. cuꝫ recordor mo-
riturus. quid post mortē sum factururus. terret tex-
tor me venturus quem expecto non securus. ter-
ret dies me terroris. dies ire et furoris. dies lu-
lus et meroris. dies vltix peccatorū. De hoc eti-
am die ait idem in sermone sic. nudi stabunt an-
te tribunal cristi vt audiant voceꝫ iudicii qui ob-
durauerunt aures suas et vocem consilii. quid enī
loquitur dominus. agite inquit penitentiā. mul-
ti dissimulant. multi continent aures suas et di-
cunt. durus est hic sermo. Non sic impii non sic.
quoniā intonuerit durus sermo. verbū asperum
cum pronuntiātū fuerit. Ite maledicti in ignem
eternū. Quid ergo dicent in illa die terribili mise-
ri peccatores perpetue condemnati. cum viderint
sanctos ad regnū vocari. atq; semetipsos ad mor-
tis supplicia eternaliter destinari. Certe sicut di-
citur sapientie quinto. gementes pre angustia spi-
ritus. dicent intra se penitentiā agentes. Illi sunt
quos aliquando habuimus in derisum et in simi-
litudinem impropertii nos insensati vitam illo.

rum extimabamus insaniam et finem illorū si-
ne honore. Quomodo ergo computati sunt inter
filios dei et inter sanctos fors illorū est. Nos erra-
uimus a via veritatis et lumen iusticie non illu-
xit nobis et sol intelligentie non est ortus nobis.
*Lapsi sumus in via iniquitatis et perditionis. Et
ambulauimus vias difficiles. viam domī igno-
rauimus.* Quid nobis profuit supbia aut quid di-
uiciarum iactantia contulit nobis. transierūt enī
omnia illa tanq̃ vmbra et tanq̃ nuntius precur-
rens et tanq̃ nauis. que pertrāsīt fluctuantē aquā
cuius cum preterierit non est vestiū inuenire. cer-
te hec confessio et penitētia erit nimis tarda. pe-
nitebunt quidem ad penam sed non cōuertantur
ad veniam. nam tunc non erit amplius locus ve-
nie et misericordie. sed equitatis et iusticie cū pro-
nūtiā a tremendo iudice. Ite et venite. O q̃ hec
sententia ab hominibus est timenda. Vnde legiē
in vitis patrū q̃ quidam sanctus cū spiritus for-
nicationis ipsū grauitē temptaret. exorauit do-
minū vt temptator ei visibiliter appareret. quod
factum est. tunc sanctus iste ait. quid tibi proficit
q̃ sic me temptas. est enim summa fatuitas. no-
sti nanq̃ q̃ cū aliquē in peccatū precipitas peccatū

tuū aggrauas et ex consequēti penam tuam sic au-
gmentas. Respondens demon ait. scio enī verum
esse quod loqueris. scio enī q̄ quanto plures pecca-
re fecero. tanto diem iudicii amplius recordabo.
illam aut̄ diem super om̄ia reformido. in qua du-
ram illā sententiā me auditurū expecto. ite male-
dicti in ignem eternū. qui paratus est dyabolo et
angelis eius. Et vt fulmiationē illius sententię
saltem ad tempus valeam retardare. Ideo nitor
homines tam grauit̄ temptare. O deus eterne
quantū tūc demones et miseri p̄ctōres timebūt et
a voce tonitruī tui formidabunt. Et ergo si volue-
ris hanc vocem non timere et in illa die horribili
et magna securus esse. semina nunc opera iustitię
pietatis et misericordię. O q̄ felix fuerit et multū
beatus qui nūc intelligit super egenū et pauperē
nam in die illa mala liberabit eum dominus. pro-
verbiorū. xi. bene faciet anime sue vir misericors
Fac etiam condignos fructus penitentię. nā qui
nūc semināt in lacrimis et dolore. tunc veniētes
venient portātes manipulos suos cū magna exul-
tatione. Sed multi nūc seminant spinas et zizani-
am. putantes se tunc triticum messuros. non sic
impīi nō sic. que enī seminauerit hō hec et metet

dicat apostolus ad galatas. vi. Et ergo dicit domi-
nus. osee. vii. arastis impietate. iniquitate messui-
stis. Vnde qui seminauerit peccatum et actus nequi-
cie. metet iehennalem penam. qui vero virtutes
et opera penitentiae. colliget gloriam sempiternam
nam qui bona egerunt ibunt in vitam eternam. qui
vero mala in ignem eternum. opera enim illorum se-
quuntur illos. scribitur apoca. xiiii. nam opera tunc
saluabunt et opera condemnabunt. Hinc est quod
dicitur iohannis. v. veniet hora in qua omnes. qui
in monumentis sunt audient vocem domini et pro-
cedent qui bona fecerunt in resurrectionem vite. qui
vero mala in resurrectionem iudicii. Vnde apoca.
.ii. dicit iudex affuturus. ego sum scrutans corda
et renes. et dabo unicuique vestrum secundum opera
sua. Nam ut dicitur abdie. capitulo ultimo. sicut
fecisti. fiet tibi. Et ergo scribitur ieremie. qui qua-
gesimo. Et sunt verba iudicis ad angelos malos
de peccatore condemnato sic dicentis. reddite ei secun-
dum opus suum iuxta omnia que fecit facite illi. Et
igitur si velis autumnum bonum tunc habere et mul-
tis fructibus abundare. semina nunc largiter in hoc
vere presentis huius vite. nam qui parce seminat
parce et metet. ut habet. ii. ad corinth. ix. Sic etiam

qui seminat in maledictiōibus et peccatis de eis-
dem et metet. nam vt dicitur comuni prouerbi.
Quod sibi quisq; serit presentis tempore vite hoc
sibi messis erit. dū dicit ite venite. **T**ertio ve-
ro propter quod sententia iudicis dicitur terribi-
lis est desolata et omni dolore plena damnatorū
adeo et angelis et ab omībus sanctis eterna sepa-
ratio. cum pars sinistra a demonibus rapietur. in
instanti enī et sine mora horribili illa sententia
ab ore cristi puulgata erunt parati demones cru-
delissimi rapientes animas miserorū ducētes eas
velociter ad suppliciū sempiternū. Hoc etiam pa-
tet figuratiue hester. vii. de ministris assueri regis
qui erant auidissimi et parati ad suspendendum
aman. Vnde dicitur ibidem. necdum verbum de
ore regis exibat et statim operuerunt facies eius
serui regis. Sic dyaboli in die illa erunt paratissi-
mi ad statim rapiendas animas peccatorū. Et hoc
est quod dicitur in lamentatōnibus ieremie. capi-
tulo primo. omnes persecutores eius apprehēde-
runt eam. Vnde crisosto. de reparatiōe lapsi. cogi-
ta seuos illos et horrendos penarū ministros qui
pctōres p̄cipitant ad supplicia sempiterna. Item
hugo de scto victore. tortores horribiles qui nūq̄

misereñt erūt paratī vt data sententia te damna-
tum rapiēnt ad tormenta. tunc miserande miser!
lamentādo dices. suscepērunt me sicut leo paratus
ad predam et sicut catulus leonīs habitans in ab-
ditis. O dolor ineffabilis. o pena indicibilis talis
amarissime separationis. Vnde bernar. in medita-
tionibus suis dicit. quī spūtas meror erit. quī lu-
ctus que tristitia. cum separabunt mali a consorcio
iustorū et a visiōe dei et traditi in p̄tatez demonū
ibunt cū illis in ignē eternū. ibiqz erunt sine fine
in luctu et gemitu p̄cul relegati a beata patria pa-
disi et in gehēna nūq̄ lucē bituri iuxta q̄titatē cul-
pe pena sustinētes. Tunc illi miseri peccatores de
omni redemptiōe desperantes vsqz in eternū non
videbunt lumen. nam introibunt in inferiora ter-
re tradent in manus gladii partes vulpium erunt
hoc est ipsorū demonū qui sunt fraudulēti et ne-
quissimi in oībus ad nocendū. De hac sepationis
pena sic dicit crisosto. in libro de reparatiōe lapsi
nōnulli imperitorū putant. sibi supesse et optabi-
le videri. si tantū careant gehēna. ego aut multo
grauiores q̄ gehēna est dico esse cruciatus remoue-
ri et abiici ab illa gloria. nec puto ita acerba esse ge-

henne supplicia vt sunt illi de quibus audi quod
dicit beatus petrus. torquetur is qui arceatur a cō-
spectu cristi. hoc crede michi penis omnibus gra-
uius est/ hoc est solum quod superat gehennam.
Vnde idem super illud mathei decimo sexto. Ex-
cidetur et in ignem mittetur. Intolerabilis res est
gehenna/ quis nesciat et supplicium horribile. ta-
men si mille/ quis gehennas ponat nichil tale est
dicturus quale est ab honore illius glorie propel-
li et exosum esse cristo. Nam secundū beatū augu-
stinum. reprobi mallent omne tormentum susti-
nere q̄ videre facie iudicis irati. Vnde iohelis se-
cundo. A facie eius contremuit terra moti sunt ce-
li et sol et luna obtenebrati sunt et stelle retraxe-
runt splendorē suum a facie eius trucidabant po-
puli. Certe domine tunc peccatores infirmabunt
et peribunt a facie tua et hoc pre dolore nimio cū
eā viderint auersa et q̄ ad ipsos terribilit̄ cōmo-
tam. te crudelissime dicente illud hieremie. xviii.
dorsum et nō faciē ostendā eis in die p̄ditiōis eorū
O qualis sepatio q̄ grauis et amara tūc diuisio cu-
iusq̄ p̄tōris a facie dñi sibi totalit̄ indignātis et
terribilit̄ dñtis. amen amē dico vobis nescio vos.

Vnde quidā. Carorū tristis discessus tristior istis
Corporis et anime tristissimus a deitate. Carissi-
mi propter hec omnia supra dicta et quasi infini-
ta alia que causa breuitatis obmittuntur expergis ci-
mini et leuate capita vestra ac omni timore ac tre-
more diem illum precauete. nam sicut dicitur so-
phonie. i. iuxta est dies domini magnus iuxta est
velox nimis. Et igitur dicit ysaie xiii. Ululate quia
prope est dies domini. vigilate itaque quia nescitis diē
neque horam. Scribitur math. xxv. Vnde primo ad
thessaloniceum ultimo. Eratres christi diligentes si-
tis. quia dies domini sicut fur ista in nocte veniet.
Cum enim dixerint pax et securitas tunc repentinus
eis superueniet interitus. Et sicut dolor in utero ha-
bentis et non effugient. vos autem fratres non estis in te-
nebris ut vos illa dies tanquam fur comprehēdat omnes
enim vos filii lucis estis et filii dei. Igitur non dormia-
mus sicut ceteri sed vigilemus et sobrii simus. hec
ubi supra. Item luce. xxi. attendite vobis ne for-
te grauentur corda vestra in crapula et ebrietate et cura
huius vite et superueniet in vos repentina dies illa
tanquam laqueus ei superueniet in omnes qui sedent super faciem
vniuersę terre. vigilate itaque omni tempore orantes ut di-
gni habeamini fugere ista omnia que ventura sunt.

et stare ante filium hominis. Nec omnia ibidem.
Nam in veritate ibi erit timor et tremor et into-
lerabilis dolor. Vnde iohelis. iiii. magnus est dies
domini et terribilis valde. et quis sustinebit eu?
Et ysaie. ii. introibunt in spelūcas petrarū et vora-
gines terre a facie formidinis dñi et gloria maie-
statis eius. cū surrexerit pcutere terrā. tūc ei in fre-
mitu cōculcabit terrā et ī furore obstupesciet gē-
tes sicut scribit zacharie. ii. Et gōdicit ysaie. x. quid
facietis in die visitationis et calamitatis de longe
venietis ad cuius fugietis auxiliū. Certe peccato-
ri tunc nō erit refugiū nullū solamen seu adiuto-
riū. Vnde anselmus libro de similitudinibus. A
dextris erunt peccati accusantia. a sinistris infini-
ta demonia. subtus horrendū cahos. de super pre-
sentia iudicis irati. foris mūdus ardens. intus cō-
scia vrens vbi iust. vix saluabit. heu miser pctor
sic dephensus quo fugiet latere tūc erit impossibi-
le et apparere intolerabile. Item est dicta snia eo
magis formidabilis et timenda. quia nō solū cor-
pus diiudicat. sed etiam ipsam animam condem-
nat. Vnde legitur in exemplo q̄ duo fratres quo-
rum vnus erat fatuus et alter sapiens ibant pari-
ter in eadem via. Cum autem venissent ad biui-

um' ubi erant due vie. vna delectabilis et pulcra.
reliqua vero inabilis et aspera. fatuus videns vi-
am delectabilem dixit sapienti. Eamus per hanc
viam. sapiens respondit. frater et si via ista p qua
ire desideras delectabilis sit' tamen ad malu? ho-
spiciu in fine deducit. Vnde consulo vt per alia
viam transeamus. na quis ista sit aspera et inabi-
lis' ducit tn finaliter ad hospiciu laudabile et ma-
gne honestatis et quietis. Respondit fatuus. ma-
gis volo oculis meis credere q tibi' de his que tu
no vides. et sic se posuit in via delectabili et ame-
na' quod sapiens considerans qui nolens eum di-
mittere' ipsum sequebatur. pergentes aut pariter
inciderunt statim in latrones qui eos ab inuicem
seperantes posuerunt in carceribus diuersis. Ea-
dem est autem vt rex illius terre preciperet qua-
dam die omes incarceratos coram se adduci vt ip-
sos iudicaret. Venientes autem isti duo inter ce-
teros cum se mutuo viderunt. sapiens dixit regi.
O domine rex et iudex' valde vobis conqueror de
isto fratre meo. nam cum essemus pariter in via'
et ipse sit fatuus' ego vero sapiens reputatus nolu-
it michi credere vt iuissemus per quandam via?
bonam' quam sibi demonstraui' sed' fecit me ne

secum per quandaꝝ viam malam. vbi cecidimus
in latrones. vnde reus est mortis mee. Fatuus di-
xit econtrario regi. domine rex ego aduersus fra-
trem meum habeo maiorē casum et rationē con-
querendi. nam cum ipse sapiens est non debuisse
tam faciliter me sequutus fuisse per viam quam
sciuit fore malam. q̄ si non fecisset. rediissem vtr-
q̄ et sequutus euꝝ fuisset et presens periculū nul-
latenus incurrissemus. Vnde vero reus est mor-
tis mee. His verbis ex vtraq̄ parte auditis. rex ta-
lem protulit sententiā dicens. tu fatue noluiſti sa-
pienti credere. et tu sapiens sequutus es fatuū in
itinere. igit̄ ambo debetis iam suspendi et morte
condemnari. Sic erit in die iudicii et in consum-
matione seculi. cuꝝ exhibunt anime de latibulis et
corpora de sepulcris ad recipiendum iudicium de
commisſis omnibus et omisſis. Nam corpus fa-
tuū. quia noluit sequi consiliū anime sapientis
et spiritus sapiēs. quia sequutus est corpus fatuū.
igitur damnabūtur ambo in extremo iudicio. Et
hac de cā snia iudicis dei gladius ab vtraq̄ parte
acutus dicit̄. vt habet apoca. i. nam p̄cuet quo ad
corpus et aniā miserū peccatorē. Vñ math. x. illū
timeſte q̄ pōt corpus et animā perdere in gehennā

Item dictam sententiā reddit multo formidabi-
lem et timendam qualitas ipsius iudicii. Est enī
ferenda a iudice circumspēcto ymo prudentissimo
qui non poterit falli. nam omīa sibi cognita sunt
et nota. ipse enī nouit abscondita cordis scrutās re-
nes et corda deus. Vnde ad hebreos quarto. omīa
nuda et aperta sunt oculis eius. deus enim intue-
tur cor. vt habetur primo regū. xvi. Et ecclesiastici
vicesimo quarto. oculi domini multo plus lucido-
res super solem circūspicientes omēs vias homi-
nū et pfundū abyssi et hominū corda intuentes in
absconditas partes. Et ergo vt dicit boecius prosa
vltia quinti de cōsolatiōe. Magna nobis indita est
benefaciendi necessitas cū agamus omīa ante ocu-
los iudicis cuncta cernentis. Item ieremie tricesi-
mo secundo. oculi tui aperti sunt super omnes vi-
as filiorum adam vt reddas vnicuiq; secundum
vias suas et secundū fructum adinventionis eius
Iste est iudex valde metuēdus. cui pspētabile est
omne solidum et apertum omne secretum. cui ob-
scura clarent. muta respondent. mens sine voce lo-
quitur et silentiū confitetur. Nec est sentētia feren-
da a iudice iustissimo qui non poterit flecti. nam
iudicabit orbem terrarum in iusticia. et poplōs in

equitate. nullus enī veretur potentiā nec alicuius
accipit personā / nec aliquo munere tunc placat.
Vnde deuteronomii. x. deus magnus / potens et ter
ribilis qui personam non accipit nec munera. cer
te tunc plus valebit pura conscientia q̄ mansubia
plena. tunc diuitibus nichil proderit diuiciarum
copia sed solū pietatis et iusticie tunc profunt ope
ra. Ezechielis. vii. argentum eorū foras eiciet et
aurum eorum in sterquilinum erit. argentū et
aurum non valebit liberare eos in die furoris do
mini. tunc apparebit dolus seculi / falsitas mundi
ac vilitas et indignitas oīm diuiciarū. O q̄ dulce
q̄ iocundū erit tūc odisse mūdū et q̄ triste q̄ ama
rū habuisse mūdū carū. hec etiā snia ferenda est
a iudice que precibus nō corrumpit neq̄ mitiga
tur. Prouer. vi. non acquiescet cuiusdam precibus
Et ideo vt dicit crisostomus. ibi angeli pro homi
nibus nō intercedent. quia iustus iudex tūc nō fa
ciat misericordiā / s; reddet vnicuiq; scdm sua me
rita vel demerita / equam et inflexibilē iusticiā.
Vnde ezechielis. vii. secundū viam eorum faciam
eis et scdm iudicia eorū iudicabo eos / et scient qz
ego dñs. Et ergo iob. ix. expauescēs dicēs verebar
omnia opa mea / sciens q̄ non parceres delinquēti.

De his omnibus bernar. in prosa. iuste quidē iudi-
cabit nec psona? acceptabit p̄cio nec corrumpet! sed
nec p̄ciis flectet. Et igit̄ labora diligent̄ illic de-
ferre iusticiā / vbi misericordiā nō poteris inuenire.
nam vt scribit̄. xi. puerbi. nō p̄derūt diuicie in die
ultionis sed iusticia liberabit tūc a morte. Carissi-
me! si scolares lectōes suas nesciētes valde acriter
timent de examine m̄gri. quia forsitan acriter cor-
rigent̄. quantū hñt tunc timere miseri p̄ctōres de
extrema auditōe summi m̄gri et iudicis! qui nō
studuerūt in libro iusticie et veritatis. certe in hoc
examine q̄ nūc malignant̄! exterminabūt. iniusti ei
punient̄ et semen eorū peribit. Contra vero. tunc
in memoria eterna erunt iusti! ab auditione ma-
la penitus non timebūt. Et ergo dicitur ecclesiasti-
ci. xviii. ante iudiciū para tibi iusticiā. Nec etiam
sentētia fereēt a iudice crudeli et cōmoto qui nō po-
terit placari. nam dñs q̄ nūc naturalit̄ māsuetus ē
vt agnus. tūc apparebit quasi leo rugiens crudelis
et cōmotus. Vñ osee. xiiii. et possunt esse verba do-
mini de auaris/gulosis et supbis in die iudicii sic
dicentis iuxta pascua sua adimpleti sunt et satura-
ti et eleuauerūt cor suum et obliui sunt mei. Et ero
eis quasi leena. Et sicut pardus in via assyriorum

occurrā eis quasi vrsa raptis catulis et dirumpā
interiora iecorū eorū et consummā eos ibi quasi
leo. quid enī crudelius istis bestiis posset inueni-
ri. Item dicit dominus ad impiū condemnandū
illud ezechielis. vii. finis venie venit/ finis super
quatuor plagas terre/ nūc finis super te et eimittā
furorem meū in te et iudicabo iuxta vias tuas et
ponā cōtra te omēs abhominatiōes tuas/ et nō par-
cet oculus meus super te et nō miserebor/ sed vi-
as tuas ponam super te et abhominatiōes tue in
medio tui erunt et sciet quia ego dominus. venit
tūp/ prope est dies occisiōis nūc de p̄p̄inquo effū-
dam iram meā super te et cōplebo furorē meū su-
per te. Certe domine sicut ignis qui comburit sil-
uā et sicut flāma comburēs mōtes/ ita p̄sequeris
tūc illos in tēpestāte tua et in ira tua et in furore
tuo obstupescies gentes. De quo dicit ysaiē. xxx.
ecce nomen dñi de longinquo veniet ardens furor
eius et grauis ad portandum labia eius repleta
sunt indignatiōe et lingua eius quasi ignis deuo-
rans et spūs eius quasi torrēs in vndā vsq; ad me-
dium colli ad p̄dendas gentes ad nichilū hunc fu-
rorem preuidit iob. in spiritu cum dixit. quis mi-
hi hoc tribuat vt in inferno protegas me et absco-

das me donec pertranseat furor tuus. Vere tanta
erit tunc seueritas iudicis q̄ nec verbis poterit ex
primi nec mente cogitari. om̄ia enī iudicia ab ini
tio mūdi super humanū genus habita sunt. tanq̄
scille respectu furoris domi quē in hoc iudicio ex
ercebit. Ecce q̄ districtus rediet ad iudiciū. q̄ mi
tis resurrexit et transiit ad celuz. Vnde grego. in
omelia super illud iohannis. xx. thomas vnus ex
duodecim qui dicit didimus sic ait. vitam igitur
vestrā fratres moresq̄ compone. et his qui mitis
resurrexit a mortuis q̄ districtus in iudicio veni
et preuidete. Certe in die tremendi examinis sui
cuꝝ angelis thronis et dn̄ationibus cū principati
bus et pt̄atibus apparebit. celis et terris ardētibus
cunctisq̄ elementis in obsequiū sui terrore cōmo
tis. hunc ergo tanti pauoris iudicē ante oculos ve
stros ponite hunc venturū timete vt hunc cū ve
nerit non timidi sed securi videatis. timēdus est
ergo modo ne tunc timeat. terror illius ad vsum
bone opationis nos exerceat. metus illius vitam
nostrā a prauitate cōpescat. Michi fratres credite
quia tanto tūcerimus securi de eius p̄sentia quā
to nūc esse satagimus suspecti de culpa. Certe si a
liquis vestrū cū suo aduersario causaꝝ didurus in

meo iudicio die crastina esset exhibendus totā for-
tasse noctē in somnē duceret quid sibi dicere possit
quid obiectiōibus rēderet se cū sollicita et mestu
ante mente versaret ne me inueiret asperū vehe-
mentē metueret et ne apud me noxius appareret
formidaret et quis ego aut quid ego. nimirū nō lō-
ge futurus post hominē vermis atq; post verme
puluis. Si ergo tāta cura p̄timeſcit iudiciū pulue-
ris qua intentōe cogitandū est qua formidine pui-
dendū est iudiciū tāte maiestatis. Hec oīa grego.
vbi supra. Adhuc sunt quedā alia p̄dictā snia ag-
grauantia. Primū videlz quia ibi nō est ptās resi-
stendi. Sapientie. xi. Virtute brachii tui quis resi-
stet. Et ysaie. xiiii. quis resistet iudicio tuo. vere nī-
lus pōt resistere sed omēs gñaliter oportet compa-
rere ac sententiā summi iudicis velint nolint co-
ram angelis expectare. Ipse enī loquit̄ per ysaīam
.xxxvii. ad peccatorē condemnandū in hec verba
Reuelabit̄ ignominia tua et videbit̄ obprobriū tuū
ultione capiam et nō resistet michi homo. Vnde
iob. ix. deus cuius ire resistere nemo po est. nam si
fortitudo q̄rit̄ robustissim⁹ est. Item hester. xiii.
dñe deus rex oīpotens in ditione tua omīa posita
sunt et nō est qui possit resistere volūtati tue tu ei

fecisti celum et terrā et quicquid celi ambitu con-
tinetur dñs omnium tu es: nec est qui resistat maie-
statī tue. Iste est magnus dñs fortis et potens: cu-
ius magnitudinis et potentie nō est numerus ne-
q; finis. nullū etiam quantūcūq; magnū ipse ti-
mebit. Sapientie. vi. non verebit dñs magnitudi-
nem cuiusq; quoniā pusillū et magnū ipse fecit.
omnia enī subiecta erunt pedibus eius: et timebūt
eum in die illa vehementer. Nam vt dicit ezechie-
lis. vii. in die iudicii et furoris domī rex lugebit:
et principes induent merore. Item apoca. vi. Re-
ges terre et principes et tribuni et diuites et fortes
et omīs seruus et liber abscondēt se in speluncis:
et in petris montiū et dicent montibus: cadite su-
per nos et abscondite nos a facie sedentis sup thro-
nū et ab ira agni. quoniā venit dies magnus ire.
Et ibidem. xviij. flebūt et plangēt reges terre qui
cū babilone fornicati sunt et in deliciis vixerūt cū
viderint fumū incendiī eius longe stantes: ppter
timorē tormentorū. Certe tunc erit tribulatio ma-
gna qualis non fuit ab initio mundi vsq; modo.
sicut dicit mathei. xxiii. Aliud est quod dictā sen-
tentia aggrauat quia non est ibi locus pccatoris:
se occultandi seu latendi. nam vt dicit beatus an-

scimus. latere tunc erit impossibile et apparere in-
tolerabile. Vnde iob capitu. vicesimo quarto. non
sunt tenebre et non est umbra mortis. vt abscon-
dantur ibi qui operantur iniquitatē. Item bernar-
dus in sermone. nudi stabunt ante tribunal cristi.
vt audient vocem iudicii qui obdurauerunt aures
suas ad vocem consilii. vt superius allegetum est
Carissime hunc diem time. hunc iudicem et do-
minū omnia iudicaturū cordialiter expauesce. vt
eo diligentius peccata possis euitare. Na n vt scri-
bit ecclesiastici. i. timor domi expellit peccatū. Et a-
libi. in timore domini omnis homo declinat a ma-
lo. Item aliud est. quia non est ibi locus ad aliam
appellandi nec spatiū fugiendi. psal. quo ibo a spi-
ritu tuo et quo a facie tua fugiam. si ascendero in
celos tu illic es si descendero ad infernū ades. Vn-
de dicit dñs de pēto amos. ix. fugiet et nō salua-
bitur ex eis qui fugerit si descenderint vsq. ad in-
fernū. inde manus mea educet eos. et si ascenderit
vsq. ad celos inde traham eos. et si absconditi fue-
rint in vertice carmeli. inde scrutans auferaz eos.
et si celauerint se ab oculis meis in fundo maris.
ibi mandabo serpenti et mordebit eos. Et si abie-
rint in captiuitatē coram inimicis suis. ibi man-

dabo gladio et occident eos et ponam oculos meos super eos et in malū et nō in bonū Et ergo iob .x. sic dicit dominus omnia iudicaturus nō est qui de manu mea possit eruere. Certe sicut plane video. vbiq; nos inueniet omnipotentis manus. Vnde auctor de cursu anime. Quid facies diues nusq; tutus bene viues. Quo vertes cursum nō tutus es hic neq; sursum. Si miser ascendis celos vel ad sidera tendis. Imperat in celis verus est et ad infera tendis. Si mare queratur rex iste mari dominatur. Nusq; tutus eris sed vbiq; repertus haberis. Vere vere ita nullibi patebit fuga nec in morte nec in vita. O q̄ bene aduertebat hoc ille sanctus eliasarus qui sic inquit dicebat. manū omnipotentis neq; viuus neq; defunctus effugiam. vt habet secundo macha. vii. Ex dictis ergo patet multipliciter q̄ finale iudiciū erit oībus metuendū et hoc propter accusationē plurimorū ibide; sustinendā et propter rationē vniuersorū generaliter reddendam. et ppter diffinitiuā sententiā tunc a iusto iudice horribiliter proferendā. Huius ergo memoria preseruet non immerito quemlibet a peccatis;

Tertium nouissimorū de inferno.

Tertium nouissimorum cuius salubris recordatio a peccatis prohibet est infernus seu gehenna. Vnde narrat anastasius de beato anthonio heremita. *Quia cum dyabolus eum temptaret de aliquo peccato ipse penas eterni incendii peccato debitas rememorans eidem opponebat. et sic tandem vicit dyabolum et liberabat a temptacionibus. permanens immans a peccato.* Circa quam materiam inter cetera sunt principaliter tria consideranda. Primum est diuersimoda nominatio penaliu locorum. Secundum est multimoda afflictio sodalium infernorum. Tertium est varia conditio infernaliu tormentorum quorum magis memoria valde preseruat hominem ne cadat in peccatum.

¶ *Quia multimoda est nominatio infernaliu locorum.*

De tribus superius positis. primum principaliter declarandum est diuersimoda nominatio penaliu locorum. Est igitur sciendum quod infernus est locus igneus ab infero sic dictus. nam anime reorum ibi inferuntur ad eternaliter patiendum. Vnde iob. vii. qui descenderit ad inferna non ascendet. nec reuertetur ultra in domum suam. Et sic

infernus frequenter vocatur gehenna ignis. vnde
beatus greg. iiii. dyalogorū. vnus quidem gehen
ne ignis credendus est. sed non vno modo omnes
cruciat peccatores. Vnusquisq; enī quantum exigit
culpa tantū illic sentiet de pena. Item ysidorus li
bro primo de summo bono. Ignis gehenne luce
bit miseris ad augmentū pene vt videant vñ do
leant et nō lucebit ad consolationē. ne videant vn
de gaudeant. Item ibidem in gehenna duplex est
damnatorū pena quorū et mentem affligit tristi
tia et corpus comburit flamma. Ignis iste gehen
nalis ineffabiliter cruciat peccatores. de quibus sic
dicitur in psalmo. Cadent sup eos carbones et in
ignē deiciēs eos in miseriis nō subsistent. Item
dominus in ira sua cōturbabit eos et deuorabit eos
ignis. Quapropter scribitur ysaie. ix. Erit popu
lus meus quasi esca ignis. vnde peccatori dicitur
eze. xxi. Igni eris cibus. Item hieremie. xv. dicit
dominus ad damnatos. Ignis succensus in furore
meo super vos ardebit. Iste ignis taliter inflam
matus est et ab ira iudicis succensus q̄ nouo incen
dio non indigebit amodo et vsq; in sempiternū.
Hinc est qđ dicit iob. xx. deuorabit eos ignis qui

non succendet. O q̄ dure vindicabit se tunc domi-
nus de miseriis p̄tōribus condēnatis. Vnde eccle-
siasticus. vii. vindicta carnis impii ignis et vermis
Differt aut ignis ille gehennalis ab isto igne ma-
teriali precipue in tribus. Primo in acerbitate. est
enī acerbior infinitū. Vnde dicit sebastianus. cui
angelus ad aurez stabat q̄ ignis iste sensibilis ita
se habet ad ignem gehennalem sicut ignis in pa-
riete depictus ad istum sensibilez. Secundo in du-
ratione. nam iste ignis potest extinguī ille vero nō
ysaie ultimo. ignis eorū non extinguet. Item ma-
thei iii. paleas aut id est peccatores comburet igne
inextinguibili. Tercio in consumptione. nam iste
ignis potest omnia consumere. quia secundū phi-
lozophum. omnia consumit materia ignis. ille ve-
ro nō potest consumere corpora nec spiritus. quos
comburet. Vnde de peccatore in inferno constitu-
to dicitur iob. xx. Juet que fecit omnia non tamen
consumet. Hinc est quod dicit crisosto. de repara-
tione lapsi. Ignis iste qui in presenti vita est ab-
sumit cuncta q̄ recipit. ille vero quos suscipit sem-
per cruciat et penas suas semper integras reseruet
propterea et inextinguibilis dicit. non solū quia

ipse non exstinguetur / sed quia nec eos quos susci-
pit premit aut exstinguit. Scriptura eī dicit. quia
et peccatores induent incorruptionē / scilicet non
ad honorem vite / sed ad diuturnitatē supplicii p
futuram. Pluius aut pene vim et ignis illius po-
tentia; nulla vox exponere / nullus sermo poterit
explicare. ibi quid agemus / quid respondebimus
nichil erit ibi nisi stridor dentium / nisi vlulatus
et fletus et sera penitentia. cessantibus vndiq; au-
xiliis et vndiq; inualescen tibus penis et ignis il-
le sicut non habet naturā cōsumendi sic nec illu-
minandi et est ignis obscurus et flamma tenebro-
sa. Secundo infernus dicitur locus inquietus. Vn-
de in rerum natura quidā locus semper est quie-
tus vt superior pars mundi. quidā quādoq; quie-
tus quādoq; turbatus vt pars eius media. Sic p
babile est tertiam partem videlicet inferiorē sem-
per esse turbatam. et ideo dicit tartarus. Nam se-
cundum papiam tartarus dicitur turbatus. proue-
nit enim inquietas siue turbatio ibi. Specialiter ex
tribus. Primo ex penarum varietate. sicut tempus
dicitur esse turbatum quando mixtum est cū plu-
uia / grandine / niue vel huiusmodi consimilibus

que dicuntur esse in inferno. Vnde psalmista. plu-
it super peccatores laqueos ignis sulphur et spiri-
tus procellarum pars calicis eorum. Secundo ex
ministorum vexatione. ieremie. xvi. seruietis do-
minis alienis qui non dabunt vobis requiem die
ac nocte. Tercio ex mutuo clamore. ysaie quadra-
gesimo quinto. vos clamabitis pre dolore et p̄ con-
cussione spiritus ululabitis. Certe tunc cuilibet
sic clamanti et ululanti respondit dominus illud
ieremie tricesimo. quid clamas super concussione
tua. insanabilis est dolor tuus propter multitudi-
nem iniquitatis tue. propter dura peccata tua fe-
ci hæc tibi. Tercio dicitur infernus locus intempe-
ratissimus. Vnde dicitur auernus quasi sine vere
id est temperantia. nam pene non sunt ibi in ali-
quo temperate. sed in summo gradu et excessu ma-
ximo. sunt eni ibidem tenebre ultra modum excessi-
ue. ppter qd math. xxii. dicunt tenebre exteriores
Exemplum patet exodi decimo. de tenebris pal-
pabilibus que fuerunt in egypto. quanto magis e-
runt ibi grauiore. Vnde iob. xx. Omnes tenebre
abscondite sunt in oculis eius. tunc peccator dicet
illud psalmiste. posuerunt me in lacu in inferiori
in tenebrosis et in vmbra mortis. Item colloca-

ult me in obscuris sicut mortuos seculi et anxiat
est super me spiritus meus. Similiter et illud la-
mentatōis ieremie. 3. in tenebrosis collocavit me
quasi mortuos sempiternos. Item est ibi calor sum-
mus. ppter qd dicit iob. xxiiii. calor nimius. Et est
ratio quia non exalat quia inclusus est sicut calor
in fornace. Vnde psalmista. pones eos vt clibanus
ignis in tpe vultus tui dñs in ira sua conturbabit
eos et deuorabit eos ignis. Item est ibi summū fri-
gus. propter quod iob. xxxiiii. aque ille dicunt a-
que niuiū que pre ceteris aquarū substantiis sunt
frigidiores. et huiusmodi signum est stridor den-
tium qui est signū magni frigoris et algoris. Vn-
de fulgentius in epistola. duo sunt principalia in
inferno tormenta. scilicet frigus intolerabile et ca-
lor ignis inextinguibilis. Et ideo scribitur mathei
vicesimo primo. qd ibi erit fletus et stridor dentiū
Fletus namq in liquefactione oculorum de calore
nascitur. Stridor vero dentium ex frigore causa-
tur. Iob vicesimo quarto. ad nimum calorem tran-
seant ab aquis niuium. Vnde in libello metrico.
de vita et gestis ipsius alexandri. Attritus glacie
niuium de frigore maximo transit. Ad prunas

supplicium miserabile semper et nunquam mori-
tur. quæ carcer torquet auerni. Quarto dicitur in-
fernus locus desolatissimus. Hinc est quod secun-
dum papiam acheron vocatur ab a quod est sine
et cheronta gaudiū. quasi sine gaudio. et hoc quo
ad carentiam omnis boni. Vnde comentator aue-
rois sue poetrie. In inferno continua est tristitia
et meror sine consolatione. Non enim habent dam-
nati retro aliquam consolatiōem a mundo. quia
non valent eis suffragia nec de super de celo. nam
ex hoc non pluit sup eos aliqua misericordia. nec
sperant gratiam de futuro. sciunt enim q nulla eis
erit redēptionis venia. et sic erūt tristissimi in deso-
latiōe sempiterna. Et ergo sapien. iiii. dicitur. Quia
usque ad somnū desolabuntur. Vnde trenorū pri-
mo dicitur. Anima condemnata posuit desolata
toto die merore confectam. Item ysaie tricelimo
.iiii. peccator desolabitur. in secula seculorū. et eu do-
lor. o pena. vach desolatio. plena omni tormento.
super hec homo corde memento;

Quia multitudo est afflictio
sodalium infernorum.

Ordine debito secundū membrū nūc sequit̃
exponendū q̃ est multimoda afflictio soda-
lium infernōrū. Tales enī sodales videlicet dya-
boli siue demones sunt aspectu multū terribiles/
effectu crudeles ac tortores infatigabiles. Primo
ergo dico q̃ dyaboli siue demones sunt multū as-
pectu perhorribiles. et ideo formis horribilibz de-
pinguntur in ecclesiis. vnde legitur q̃ quidam re-
ligiosus de nocte cū aliis in dormitorio iacens ce-
pit terribiliter clamare et cum venissent ad eū fra-
tres videbant eum fixis oculis ad parietē immo-
biliter respicientē nec aliquid respōdentē sed mi-
rabili horrore concussū et timore. mane aut̃ a pro-
re interrogatus quid in nocte habuisset respondit
se dyabolū vidisse. et requisitus cuius esset forme re-
spōdit hanc facilius describi nō posse. s; hoc inquit
dico. si eēt furnus ardens ex vna parte et figura il-
lius ex altera parte. magis eligerem intrare furnū
q̃ videre illam horribilissimā demonis figurā.
Hinc est q̃ beatus bernar. super psal. qui habitat.
sic inquit. Quid putatis fratres si alicui vie ex ta-
multis principibus tenebrarū in mediū vestiū ir-
rueret et in tota feritate sua/ ac tenebrofi enormi-
tate corporis apparere liceret. Quis illum potest/

vel corporis sensus sustinere vel cordis. Et igitur
sicut in vitis patruz legitur. quidam senex dixit.
Credo qd si aliquis videret demones in ea forma
qua damnati eos sunt visuri. nō possz viuere sed
statim moriretur. Vnde dicit gregorius de criso
rio. qd cum infirmaret et videret multitudinē de
monum sibi astantium. cepit alcius clamare in
ducias vsq; mane. et cū hec dicens verteret se huc
illuc. ne videret eos pre nimio dolore vehemētis
sime conturbatus. statim moriebatur. Conturba
ti sunt omnes qui videbant eum et timuit omīs
homo. Ecce q̄ terribiles sunt in afflictu qui taliter
occidunt solo cum aspectu. Job vicesimo. *vadent
et venient super eum horribiles.* Et hoc est quod
bernardus dicit. O anima mea quis erit tibi pa
uor. cum dimissis omnibus quorū tibi presentia
tam iocūda tam gratus aspectus. cohabitatio tam
familiaris sola pauēs ingredieris ignotā regionē
cum tibi cateruatim deterrentia illa monstra oc
current. O quanta erit horribilitas demonum in
formis animalium crudelissimorū apparentium
Vnde sapientie vndecimo. pro eo quod errantes
colebant multos serpentes et bestias superuacuas
immisisti eis multitudinem mutorū terribiliū

animaliū in vindictāz ! vt scirent q per que peccat
quis per hoc et torquetur. non enim impossibilis
erat oīpotens manus tua que creauit orbem ter.
rarum ex materia inuisa immittere illis multitu
dinem vrsorū aut audaces leones aut noui gene
ris et ignotas bestias ira plenas aut vaporē igne
um spirantes aut fetore fumū proferētes aut hor
rendas ab oculis scintillas emittentes quorum nō
solum lesura poterat illos exterminare sed et aspe
ctus per timorem occidere. Nec omnia ibidem. Iob
decimo sexto. Hostis meus terribilibus est oculis
me intuitus. Item eiusdem vltimo. Sternutatio
eius splendor ignis et oculi eius vt palpebre di
luculi de ore eius lampades procedunt sicut tede
ignis succense de naribus eius procedit fumus si
cut olle succense atq feruentes. Vnde poeta refert.
Sunt ibi serpentes flammās ex ore mittentes. A
flatu quorum pereunt anime miserorum. Secun
do in effectu sunt crudeles. Iob. xvi. Collegit furo
rem suū in me et cōminans michi infremut cōtra
me dētibus suis aperuerūt sup me ora sua et exp
brātes pcusserūt maxillā meā et satiati sunt penis
Vnde psal. aperuerūt sup me os suū sicut leo rapi
ens et ruziens. Item tēptauerūt me sublanauerūt

me sub sanatione frenduerūt super me dentibus
suis. Ecclesiastici vicesimoprimo. dentes illius den-
tes leonis interficiētes animas hominū. Hinc di-
citur. i. petri. vi. q̄ dyabolus tanq̄ leo rugiens cir-
cuit querens quem deuoret. In die enim nouissi-
mo inuitabuntur dyaboli ad deuorandū peccato-
res Isaie. lvi. Omnes bestie agri et vniuerse be-
stie silue venite ad deuorandū. De isto refert ex-
emplum beatus gregorius in libro dyalogorum.
Vnde dicit. **Q**uod erat quidam non re sed tantū no-
mine monachus! cui in mirum graue erat si quis
pro salute sua aliquid loqueretur. non solum autē
bona facere! sed etiam non poterat audire. Hic cuꝫ
extremum spiritum agitare cōuenerunt fratres!
vt egressum illius anime orando protegerēt. tūc
repente cepit omnibus fratribus ibidem existen-
tibus acclamare! necnon magnis vocibus oratio-
nes eorundem interrumpere. ita dicens. recedite!
recedite. ecce datus sum draconi ad deuorandum!
qui propter presentiā vestram me non potest de-
glutire. Caput meum iam ore suo absoruit. date
locum! ne amplius me cruciet! sed faciat quod fa-
cturus est. Si ad deuorandū ipsi datus sum! qua-
re per vos moras passus suꝫ. Tunc fratres ceperūt

fratres ceperunt ei dicere. quid est quod loqueris. •
Signum tibi sancte crucis imprime. Respondebat
ille cum magnis lacrimis dicens. volo me signa-
re. sed non possum. uia squamis huius draconis
stimulor et premor. Cuncti fratres hoc audientes p-
strati in terra cum lacrimis ceperunt pro redēp-
tione illius uehementius exorare. Et ecce subito ce-
pit eger cum magnis vocibus clamare dicens. gra-
cias ago deo. ecce draco qui me ad deuorandū acce-
perat orationibus uestris expulsus est. et omnino
iam recessit. Item in quarto dyalogorū refert idē
gregorius quoddam aliud exemplū. ait enim q̄ in
partibus yconie in quodam monasterio. congala-
conensis nomine. dicitur accidisse q̄ quidam mo-
nachus sanctus reputatus in conspectu hominum
qualis nō fuit repertus apud deū. nā cū fratres esti-
mabāt eū ieiunare. latentē consueuerat comedere.
hic in agone constitutus fecit ad se fratres genera-
liter conuocari. quibus ipse dixit. Ecce nunc ad de-
uorandū traditus sum draconi. qui cauda sua ge-
nua mea pedesque meos fortiter colligauit. caput
vero suum inter os meum mittens spiritum me-
um ebibens extraxit. **Q**uibus dictis statim ex-
pirauit. Et sicut uidetur. sunt uerba condemnati

peccatoris! que scribunt ieremie quinquagesimo
primo. comedit me: absorbuit me sicut draco. iste
est draco magnus et rufus! habens septem capi-
ta et decem cornua in capitibus suis. De quo di-
citur apocalipsis. xii. factum est in celo preliū mi-
chael et angeli eius p̄liabant cum dracone et dra-
co pugnavit et angeli eius et nō prevaluerunt ne-
q̄ locus eorū inuentus est amplius in celo. et pro-
iectus est draco ille magnus serpens antiquus! qui
vocatur dyabolus et sathanas! qui seducit vniuer-
sum orbem. Et ergo dicit ibidem. ve terre et ma-
ri. quia descendit dyabolus ad vos habens irā ma-
gnam! sciens q̄ modicu tempus habet. dyabolus
zelo nimio bonis invidet qui conātur locum eius
possidere in celis! de quo ipse miserabiliter proie-
ctus est in penas. et quantum magis appropinquat
ultima dies iudicii! tanto ardētius temptat et fer-
uet invidia. O quanta erit demonum austeritas
et malicia. De quibus bernardus sic ait in prosa.
O quam impii tortores tunc torquebunt peccato-
res et terribiles vltiores vindicabunt malos mo-
res. Horum autem crudelitas et malicia diuersi-
mode cōfortat. Primo quia plures sunt et multi
Psalmista. doie quid multiplicati sunt qui tribu.

lant me multi insurgunt aduersum me. Hinc est
quod dicitur iob. xxix. obsederunt in gyro taberna-
culum meū. Vnde in vitis patrum legitur: q̄ qui-
dam senex vidit demones circumdantes homines
sicut apes. Et ergo dicit in psal. circūdederūt me si-
cut apes et exarserūt sicut ignis in spinis. Secun-
do q̄ fortes sunt et potētes quod aplūs innuit ad
ephe. vi. vbi vocat eos principes et ptātes et mūdi
rētores q̄ omnia sunt nomina potentū et magnatū.
Est inquit nobis colluctatō aduersus principes et
ptātes et mūdi rētores. Et quia t̄ potētes sunt et
fortes ad nocendū. Ideo dicit in psal. vim facie-
bant qui inquirebant animā meā. Item fortes q̄
fierunt animā meā. Et alibi. irruerūt in me fortes.
De hac etiam potentia dicit iob. xli. non est ptās
super terram: que comparetur ei qui factus est: vt
nullū timeret. omē sublime videt: ipse est rex sup
omēs filios superbie. huiusmōi aut ptātem et su-
perbiā maxime exercebūt in punitōe malorū ip-
sos crudelissime affligēdo. Vnde eccliaistici tricesi-
mo nono. sunt spūs q̄ ad vīdīctā creati sunt et in
furore suo cōfirmauerūt tormēta sua et in tpe cō-
summationis effundēt virtutē et furorē eius: qui
fecit illos. Nam furor ille secundū similitudinē

serpentis. et sicut aspidis surde et obdurantis au-
res suas. Item ysaie. liiii. ego creavi fabrū sufflan-
tem in ignem prunas et preparantē vas in opus
suū. et ego creavi interfectore ad dispergendū. de
qua crudeli interfectione condemnatus p̄t̄or sic
loquit̄. iob. xvi. circūdedit me lanceis suis/ vulne-
rauit lumbos meos et nō pepercit/ effudit in terra
viscera mea/ incidit me vulnere sup vulnus/ ir-
ruit in me gigas. Tercio sunt demones intorquen-
do infatigabiles. danielis. iii. non cessabunt mīstri
regis succendere fornace. Vnde quidā. Sunt ibi
tortores serpētibus horridiores. Deformes nigri
sed nō ad verbera pigri. Nūquid lassant̄ sed sem-
per ad hec renouant̄. Ad mala feruētes sunt ad pe-
nasq; recentes. Semper trīstari sempq; ferire pa-
rati. Semper inardescūt nec cessant nec requiescūt.
Hinc est quod deutrono. x. xviii. detur cui libet pec-
catori seuiens inimicus quē immittet domus si-
bi in fame siti et nuditate et in omī penuria et au-
gebit dominus plagas magnas et p̄seuerātes/ pla-
gas pessimas et p̄petuas. O quanta erit dammato-
rū pena que sine intermissione semp erit cōtinua
sine pace et requie/ in miseria et angustia. Vnde
de p̄t̄oribus dicit̄ ezechielis. vii. Angustia supue-

niente requiem/pacem/et nō erit/conturbatio veni-
et sup cōturbationē. Item apoca. xliii. nō habēt re-
quiem die ac nocte qui adorauerūt bestiā et ima-
ginem eius. Tunc p̄tōr bene posset dicere hoc qđ
scribit ysaie. xxxvi. nō videbo dominū deū in ter-
ra viuentiū/nec aspiciā hominē vltra et habitato-
rem quietis. Et illud ieremie. xliiii. ve michi mi-
sero. quoniā addidit dominus dolorē dolori meo
et requiē non inueni. Certe tunc conuerteret dolor
in caput eius/et in verticē ipsius iniquitas eius de-
scenderet.

Qz varia est conditio infernaliū tormentorū.
Nunc restat membrū tertiu; de hac materia
protinus declarādū/qđ est varia cōditio mi-
serialiū tormentorū. Sunt enī plures conditōnes
specialiter faciētes ad aggrauationē pene inferna-
lis. Prima est acerbitas quod p̄ ex fletu et stri-
dore dentium ex planctu et desiderio mortis ex
manducatione linguarū et blasphemia creatoris
et ex multis aliis similibus q̄ omnia ibidem sunt
ventura. vt patet ex locis variis scripturarū. Vn-
de apoca. xvi. comederūt līguas suas pre dolore et
blasphemauerūt deū celi pre doloribus et vulne-
ribus suis. Hinc gregorius dicit. quod hic suspi-
ca-

ut non potuit ille cruciatui deditus inuenit. Item
hieroni. tanta erit inferno vis doloris quod mens ad
aliud dirigi non poterit. nisi ad quod vis doloris im
pellit. Dicit enim tunc peccator illud ieremie. viii.
dolor meus super dolore. tanta enim erit acerbitas
penarum quod peccatores vitam quam omnes appetunt spre
ta et contempta. mortem quam omnes fugiunt ardenti de
siderio sepius affectabunt. Apocali. ix. in diebus il
lis querent homines mortem et non inuenient eam. et
desiderabunt mori et fugiet mors ab eis. Acerbita
tem vero pene infernalis attestat dominus ieremie. ix
ubi dicit. ego cibabo populum istum absinthio et po
tum dabo illis aquam fellis. per hec amaritudinem des
ignans infernalium tormentorum. Consideratio. hu
iusmodi acerbitalis fecit quendam iuuenem delicate
nutritum intrare ordinem predicatorum. quo ingresso cui
quidam sapiens a parentibus eius missus ei psuade
ret egressum antequam periret dicens. delicate nutri
tus es non poteris sustinere rigorem ordinis et asperi
tatem. Respondit iuuenis. magister propter hoc ordinem
intraui. quia sciui me delicatum et nichil asperita
tis posse sustinere. cogitans quod acerbissima pena in
ferni intolerabilis esset. Et ideo elegi potius hanc
penam ordinis quam illam sustinere. Nam sicut scrip.

tum est iob. vi. qui timet pruina[m] irruet super eū
nix. Nec etiam consideratio mouit quendā petru[m]
heremitā ad mirabilē penitentiā quā fecit. de quo
narrat grego. in quarto dialogorū. ait enī q[ui]dā
dam petrus monachus ex regione hibernie ortus
priusq[ue] heremū peteret molestia corporis interue
niente defunctus ē. s[ed] protinus corpori restitutus
infernī supplicia ac innumera flammarū loca se
vidisse attestat. Qui etiā quosdā huius seculi pec
catores in eisdem flāmis suspēsos se vidisse nar
rauit. Qui cū iam deductus esset vt in illis et ipse
mergeret[ur] subito angelū choruscū hitus apparuis
se fatebat[ur] qui ipsū in ignē mitti prohibuit. Cui
etiam dixit. egredere et qualiter tibi viuendū sit
cautissime attende. Post quā vocem paulatim re
calescētibus mēbris ab eterne mortis somno eui
gilans cuncta que circa ipsum gesta fuerant omī
bus narrauit. tantisq[ue] se postmodū vigiliis ieiū
niis cōstrinxit vt inferni eū vidisse tormēta. etia[m]
si lingua taceret cōuersatio acclamaret. Secunda
conditio est tormentorū multiplicitas. Est enī pe
narū numerus quasi infinitus. Vnde dicit in psal
mo. circumdederūt me mala quorū nō est nume
rus. Et ergo dicit dñs deutrono. xxxiii. cōgregabo

super eos mala et sagittas meas cōgregabo in eis.
Vere sicut scribit ysai. v. sagitte eius acute et om-
nes arcus eius extensi. multas habet dñs sagittas
in pharetra sua. quas omnes nondū adhuc extra-
xit que post finale iudiciū pētoribus imitent. hec
sagitte sunt pene varie quibus multiplici tūc mi-
seri torquebunt. Vnde dicit in psal. sagitte potētis
acute cū carbonibus desolatoriis. Item dicit dñs.
Inebriabo sagittas meas sanguie et gladius me-
us deuorabit carnes. foris vastabit eos gladius et
intus pavor. consumeēt fame et deuorabūt eos a-
ues morfu amarissimo. dentes bestiarū mittā in
eos cū furore trahentiū super terrā atq; serpentū.
De hac penarū multiplicitate sic dicit grego. sup
illud math. viii. eicietur in tenebras exteriores.
in inferno erit frigus insuperabile. ignis inextin-
guibilis. vermis immortalis. fetor intolerabilis
tenebre palpabiles. flagella cedentiū. horrida vi-
sio demonū. confusio pētorū et desperatio omnīū
bonorū. Vnde quidā. Infernus est fouea mortife-
ra penis oībus et miseriis referta. Hinc dicitur in
psalmo. Pluit super pētores laqueos ignis sulfur
et spūs pcellarū pars calicis eorū. Et notabiliter di-
cit pars. quia nō solū in dictis sed nec etiā in m l.

le consimilibus posset pene integritas perfecte ex-
plicari. nam quicquid de penis hic dixerimus. est
tanq̃ pars minima vnius festuce respectu magni-
tudinis infinite. ¶ Ut aut̃ hec penarū multiplici-
tas expressius declaret. Notandū q̃ damnati erūt
pleni omni miseria et dolore. habebunt enī fletū
in oculis / stridorem in dentibus / fetorem in nari-
bus / gemitū in vocibus / terrorē in auribus / vincu-
la in maibus et pedibus / ignisq̃ ardorē in mem-
bris suis oibus. Ecce q̃ repleta est penis atq̃ plagis
aīa p̃tōris / in infernū descendētis. Et igit̃ de dā-
nato dicit̃ ecclesi. xv. tenēbit eū tribulatio et angus-
tia vallabit eū. Et eiusdem. xx. omnis dolor irruit
in eū. Item dicit̃ ysaie. xiii. omē cor hominis tabe-
scet et contereēt / torsionē et dolorē tenebunt quasi
parturiens dolebūt vnusquisq̃ ad p̃ximū suū stu-
pebit facies cōbuste vultus eorū. Vnde baruth. ni-
gre sunt facies eorū a fumo. nam oēs vultus p̃tō-
rū redigēēt in ollam. vt habet̃ iobelis. ii. et dolo-
res parturientis veniēt ei. vt scribit̃ osee. xiii. O q̃
multa flagella p̃tōris. tunc enī pōt dicere cū psal-
mo. circūdederūt me dolores mortis / nō tpalis s̃
perpetue. et pericula inferni inuenerūt me. Beate
dicit̃ circūdederūt. quia abyssus sicut vestimentū

amicus eius. nam induit maledictionē sicut vesti-
mentu; et intrauit sicut aqua in interiora eius. et
sicut oleū in ossibus eius. fietq; ei sicut vestimen-
tū quo operitur et sicut zona qua semper precigit.
O quale vestimentū de filis penarum tam multi-
pliciū sic fortiter extextū. quod ppetuis tpibus nū-
q̄ erit cōterendū seu etiā deponendū. nam funiculo
eternitatis erit pctori inseparabiliter alligatū. O q̄
asperū et mordosum sentiet illud tegumentū. Ip-
sum nanq; est de quo scribit ysai. xlii. operimen-
tū tuū erunt vermes tam multiplicis pene cōside-
ratio reuocauit ipsu; dauid a morte pcc̄i ad penitē-
tiam peragendū. Vnde dixit ad dominū. quantas
ostendisti michi tribulatōnes multas et malas. et
cōuersus viuificasti me. Huius etiā multiplicis
pene cōsideratio mouit quendā heremitā. sicut le-
git in vitis patrū ad asperimā pniā quā in here-
mo peragebat. a quo cū quererēt cur se ita interfi-
ceret. rēdit. totus labor vite mee nō est ydoneus
comparari ad vnū diem tormentorū que pctorib;
in futuro seculo reseruāt. Item narrat beda in ge-
stis anglorū q̄ tpe constantini iunioris quidā mi-
les defunctus est. citra annos dom̄i octingētos sex
qui postmodū vite restitutus penis territus quas

viderat fugit ad heremū. fecit quoq; cellulam iux-
ta quendam fluuiū in quo vestibis indutus sepi-
us balneabat permittens vestimenta sic ad carnē
congelari. postea vero balneū calidissimū intrauit
et sic cōtinuo fecerat quousq; morere ē. et cū super
isto a vidētibus arguerē taliter rñdebat. si vidis-
setis que ego vidi eadem vel maiora mecū facere-
tis. Nam scdm grego. super iob. sup oīa compun-
ctiōe puocat visio pene infernalis. **T**ertia con-
ditio penā gehenne aggrauans est eternitas. Vn-
de sapientie. iiii. illos videlicet pēiores dñs irride-
bit et erūt post hec decidētes sine honore et in con-
tumelia inter mortuos imperpetuū. Math. xxii.
ibunt hi in suppliciū eternū. iusti aut in vitā eter-
nam. Item iudith. xvi. dñs dabit ignez et vermez
in carnem eorū vt vranē et viuant et sentient vs-
q; in sempiternū. Ad idem dicit ysaie ultio. ver-
mis eorū nō moriet et ignis eorū nō extinguetur
Vnd dicit dñs deutro. xxii. ignis succensus est in
furore meo et ardebit ad inferni nouissima / hoc ē
in perpetuū sine fine. ysaie. xxx. ii. O quis de vo-
bis poterit habitare cū igne deuorāte aut quis ha-
bitabit ex vobis cū ardoribus sēpiteris. Et eius-
dem. xxxiii. erit terra eius in picem ardentē nocte

et die nō extinguet̃ in sempiternū. ascendet fum⁹
eius a generatione in generationē desolabit̃ in se-
cula seculorū. Vnde apoca. xx. dyabolus missus est
in stagnū ignis et sulphuris vbi et bestia et pseu-
do pphete cruciabunt̃ die ac nocte in secula seculo-
rū. et qui nō est inuētus in libro vite scriptus mis-
sus est in stagnū ignis. vbi erat vmbra mortis et
nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat. Si-
cut iob. x. hētur. Vnde grego. iii. moraliū sic dicit.
horrendo modo. tunc erit miseris dolor cū formi-
dine flāma cū obscuritate. mors sine morte. finis
sine fine. defectus sine defectu. quia et mors semp
viuit et finis semper incipit et defectus deficere ne-
scit. vnde poeta refert. Non venit ad metas mor-
tis miserabilis etas. Nescit finiri semperq̃ videt̃
oriri. Semper vexando semper gemitus renouan-
do. Hinc petrus blesē in quadā epistola sic dicit.
ibi nō erit suppliciorū modus nec intermissio si-
ue finis. nam ibi finis semp incipiet. mors nō mo-
rietur nec defectus deficiet nec damnata hominis
conditio semp in doloris materiā et mortis eter-
ne pabulū miserabiliter readiuet. Quare dicit̃ in
psalmo. sicut oues in inferno posite sunt mors de-
pascet eos. et si morte pascēt̃ impii quid portabūt

illi si mors est pastus qualis erit potus. Audi pro-
phetam. vna eorum vna fellis et botrus amarissi-
mus. fel draconum vinum eorum et venenum aspidum in-
satiabile. Item scribitur deuteronomio. xxxii. O quale
peccatorum nutrimentum/videlicet mortis perpetue;
tam crudele supplicium viuunt tunc morti. quia vi-
te sunt mortui. hinc est quod bernardus dicit libro qui-
to de consideratione ad eugenium papam. horreo ver-
mem mordacem et mortem viuacem/ horreo incidere
in manus mortis viventis et vite morientis. unde
gregorius. morte immortalis morientur impii. O
deus eterne quare me posuisti contrarium tibi et fa-
ctus sum michimetipsi grauis/cur non tollis pec-
catum meum ut hoc perpetuum possum euadere tormen-
tum? O quam felix quam beatus qui peccatorum sordibus ne-
quaquam fuerit infectus qui post mundi gaudia non a-
bit/ac in vanitates et insanias falsas non respexit
Nos autem miseri errauimus a via veritatis et lu-
men iusticie non illuxit nobis/lassati sumus in via
iniquitatis et perditionis/ vias ambulauimus diffi-
ciles/vias graues et inutiles/per viam autem domini no-
lumus ambulare. sicut dicit ysaie. xxxix. In va-
cuum laborauimus sine causa/et vane fortitudinem
nostram consumpsimus. Quid enim nobis profuit su-

perbia. quid diuiciarū pompa et iactantia. quid p-
ciosa corporis indumenta. quid cōmessatiōs et cra-
pule. quid risus et leticie. quid hec omnia et singu-
la nobis p̄fuerūt in quibus vane et inutilit̄. ymo
potius damnabiliter t̄pus vnū expendimus. p̄ch-
dolor sine fructu transierūt. hec omnia tanq̄ fumus
seu aura matutina transiit qđ t̄pale fuit. Sed heu
heu remansit quod ineternū cruciabit. tūc dicet do-
minus de quolibet damnato. illud iob. xx. iuxta mul-
titudinē adinventionū suarū sic et sustinebit. Et
illud apoca. xviii. quantū glorificat se et in deliciis
suis tantū date illi tormentū et luctū quibus eter-
naliter sine fine torqueat̄. o quanta est hoīs demē-
tia. pro deliciis aut diuiciis seu pro aliqua re terrene
huiōi p̄petua corporis et anime subire tormē-
ta. Vnde crisosto. de reparatione lapsi sic inquit. dic
quanta t̄pa luxurie que deliciarū spacia cōparari
vis penis sempiternis. centū si placet ānos demus
deliciis. adde alios centū adde et decies centū. que
erit ex his ad eternitatē comparatio. nonne omne
tēpus vite huius. quo deliciis frui videmur et in-
dulgere libidini quasi noctis vnius somnū ad et-
nitatē comparationē videt̄. Et igitur quis est qui
vt vna nocte delectabile videat somniū etnas sub-

ire eligat penas / et illud pro his recipere / vel pro
his illud commutare. quid dicemus ad repositas
penas. quid dicemus ad hoc q̄ delicie velud um-
bra transeunt et velociter fugiunt. pene vero eterna-
liter manet. etiam si equale tpus et idem spaciū de-
liciis esset positū et pene esset aliquis ita stultus et
demens vt eligeret p̄ vno die deliciarū. vnū diez
subire penarū. cū soleat dolor vnus hore et q̄libet
corporis cruciatus in obliuionē mittere oñe prete-
ritū tpus in voluptate transactū. Nec omnia criso-
ston us vt supra. O eteruū nunq̄ finem habiturū
corporis et anime tam grande suppliciū. O mortis
perpetue indicibile tormentū. quid referam de te.
nescio. nō enī potes verbis exprimi nec intellectu
cōcipi aut corde cōprehendi. posito enī q̄ sit vnus
lapis de arena coagulatus et cōpactus tante quāti-
tatis. sicut infra cōcauitatē octaue spere posset cōti-
neri. et p̄ millesies mille ānos p̄ diuinā potentiā
vna arenula a dicto lapide tolleret. et deinde post
millesies mille annos adhuc vna. et sic cōsequen-
ter donec totus lapis in nichilū redigeretur. nun-
quid cōsumpto lapide eternitas p̄dicta erit reuolu-
ta sic q̄ damnatorū aīme tūc a penis libera b̄ntur.

Respondebo tibi et dico: quod perpetuitas illa vix tunc fuerit inchoata. nam finiti et infinitum nulla est proportio. ut dicit philosophus octavo physicorum. si ei hoc cognosceret et presciret peccatores condemnati: quod dicto lapide consumpto ab illis intolerabilibus quos sustinent inferni cruciatibus deberet eripi et totaliter liberari mirabiliter super hac redemptionis die deberet sperare: ymo quodammodo sperando cogaudere. ex quo scirent finem suorum tormentorum post innumerabiles: ymo post incomprehensibiles et infinitos vero annos: quamvis tardissime aduenturum. illa est enim maxima vna omnium peccatorum: videlicet desolacio et carentia omnis spei nunquam a penis redemi siue liberari. nam sicut dicitur ysaie. xxxiii. peccator desolabitur in secula seculorum. Vnde dicit tironius quarto. periit finis meus et spes mea a deo. Item querit peccator hieremie decimoquinto. quare factus est dolor meus perpetuus. et plaga mea desperabilis. Super quo prouerbiorum vndecimo sapiens sic respondet. Mortuo homine impio nulla erit spes ultra. Intelligite hec qui obliuiscimini deum ne infernus aliquando vos rapiat et non sit qui eripiat. Ecce iam plane video quod in inferno nulla est redemptio alicuius peccatoris. Carissi-

me intelligis tu verū sapiſ exemplū de lapide ſu-
perius tibi ſcriptū dic michi ergo quid de illo ſen-
tis/ qđ iudicas/ qđ deſinis/ puto veraciť qđ rō nō po-
terit diſſentire/ qđ nymo vt pđicit/ ita ſit in rei veri-
tate. Cogita ergo varias terrarū puincias et yma-
ginare regiōes ſingulas/ ppende fluuios et mare/
mundū mēte cerne et totū pambula/ aſcēde vſq; ad
celū et aerē ſic tranſuola/ iterū deſcende in abyſſu/
pfunditatēq; cōſidera. ex quibus oibus qđ celi am-
bitu cōtinent cōpone lapidē et ymaginare magni-
tudinē et eius quantitātē/ qua cordialiť intellecta
dic michi cariffime qđ ſentis tunc de lapide ymo
potius quid ſentis de ppetuis/ qđ de infinitis pec-
catorū penis et morte. Eſtimo qđ taliť rñdebis/ ve-
re vere loqui nescio/ audiui et turbatus eſt venter
meus/ a voce contremuerunt labia mea. grandem
rem intelligo/ ppoſitā veritatē video / vnde ami-
rani nō ſufficio/ ſ; pauore nimio mente cōtremiſco
Nam certiffime timor et tremor venerūt ſnp me
et contexerunt me tenebre multiplicis horroris.
quis enī non metueret/ quis enī nō expaueſceret/
quis anxietate cordis penitus non deſſiceret. Qui
mentetenus hunc lapidem diligenter ruminaret/
infinitas peccatorum penas ſemp memorialiter

reueluendo. pone ergo eum tanq̃ signaculū super
cor tuū. valde enīz vtile est et proficuū tibi huius
cemodi lapidis nunq̃ obliuisci! q̃tinus si diuinus
amor te nō corrigerit et reuocat a malis huiusmo
di speculū pene intermiabilis saltē te aliquādo co
hibeat a peccatis. O graue suppliciū miserabile! q̃
fugiendū. O stīgis exicium lacrimabile q̃ metu
endum. Qui stige torquetur semper nunq̃ moriet̃
Semper plectetur et nunq̃ finis habet̃. Ex p̃dictis
clare patet q̃ penarum incrementū per infinita se
cula nunq̃ finiet̃. Huiusmodi cōsideratio eternita
tis pene infernalis conuertit fulconē marsiliensē
q̃ cū esset excellens ioculator et vanitatibus mūdi
deditus! vna dierū cepit cogitare de eternitate gehē
nalis pene et dixit in corde suo. si tibi pponeret̃ ia
cere in lecto molli et bñ strato! ita q̃ nulla nccitate
cozente inde recederes! hoc nō posses sustinere ine
ternū in tali lecto delicato iacere quomodo ergo po
tes sustinere sempiternā infernalē penā si cōtige
rit te illā in perpetuū fore passurū. Hic vero con
sideratione perterritus reliquit omīa! et factus est
monachus. postea episcopus tholosanus et vir exi
mie sanctitatis. Item consideratio perpetuitatis
pene infernalis ad pugnandū contra dyabolū! con.

format hominē et inducit quis enī cōsiderans. q
si deuietus fuerit ab eodē duce ad tormentū sem
piternū. nōne viribus pinguet ne vincat. vñ nar
rat egesipus de cladibus iudeorū q cū quidā de so
ciis alexandri qui p̄erat magno exercitui videret
cōtra eū magnū exercitū et innumerabilē ad bellā
dū p̄paratū et sui cibū sumerēt ad sustentationē vi
riū. ipse in quodā solatio quasi iocando eis dixit.
prandeamus nūc hic o viri strēnui. nā apud infe
ros sumus cenaturi. quo verbo sunt oēs animati
ad fugiendū illā cenā q tam virilit̄ pugnauerunt
sic q de cūctis hostib⁹ suis honorifice triūphaue
rūt. Item a delectatōibus mūdi retrahit et euellit
Legit̄ in vita patrū quendā senē dixisse. nutrix cū
vult puerum ab lactare et a dulcedine auertere ad
mama⁹ penit sinapiū vel quicquid aliud amarū!
qd puer lactans gustans et p̄cipiens. statim retra
hitur a dulcedine lactis. Sic et tu adiunge amari
tudinem perpetuam inferni delectationibus bu
ius mundi et p̄culdubio retraheris ab eisdem. vn
de iob. sexto. Nūquid gustare posset quis quod gu
statum aufert mortē amarissimā? hoc est penam
sempiternam. Ideo dicit prosper. In presenti vita
delicie tempales dulces sunt et tribulatiōes ama

re. Sed quis non libenter bibat tribulatiōis pocu-
lum metuens ignem perpetuu? gehenne? aut quis
non contemnat dulcedinem seculi inhians bonis
vite sempiternae. Legitur in legenda beati iohan-
nis euangeliste. q̄ quidam diuites ad predicationem
eius conuersi omnia relinquerunt. postea vi-
dentes seruos suos in gloria mundi cōstitutos pe-
nituit eos sua bona reliquisse. quod beatus iohan-
nes per spiritū sanctū intelligens. virgulas in au-
rum et filices in gemmas orando cōmutauit. sicq̄
eis restituit omnia derelicta. postmodū quidā iu-
uenis a beato iohanne resuscitatus narrauit eis de
gloria quam amiserunt et de penis infernalibus
que eos expectarent. Quibus intellectis plurimu
terrati et animo consternati omnia contemnentes
ad paupertatem pristinam reuersi sunt. ac mun-
dum suis cū deliciis penitus dereliquerūt. Item
accidia profugat et repellit. Vnde legitur in vitis
patrum. Quidam frater dixit patri seniori. pa-
ter nimiū accidior sic continue sedeudo in hac cel-
la. Cui senex respōdit. Nondum vidisti futura
tormēta ppetue duratura. nam si illa in corde tuo
posuisses. et si cella vsq̄ ad collum esset vermibus
repleta. sustineres patienter et nunquam attedia.

reris. Et ergo cum oporteat peccatorē/vel eternā
purgatorū acerbissimā sustinere penā vel in p̄sen-
ti condignā facere p̄niā. quis nō p̄elegit hic susti-
nere et pati potius q̄ ibi. nisi oīno fuerit mente a-
lienatus. Vnde ysidorus in synodo. intende aīmo
quoscūq; dolores tormentorū/quascunq; seculi pe-
nas quascunq; dolorū acerbitates. compara hoc to-
tū gehenne et leue erit omne quod pateris. Item
bernardus in epistola. Vigiliis times et ieiunia ma-
nuūq; labores. sed hec leuia sunt flāmas p̄petuas
meditāti. recordatio tenebrarū facit nō horrere so-
litudinē. si futurā de verbis ociosis cogitas discus-
sionē non displicebit silentiū/fletus ille et stridor
dentiū pares tibi reddūt et culturā et mattā. Itē
augustinus in sermone. mens humana mūdi huius illi
cebris et cōcupiscentiis deuicta fugit laborē expe-
rit voluptatē et vix ad hec deducit vt a se vite pri-
oris cōsuetudinē excludat. sed tñ inceperit cogita-
re futurū iudicii necessitatē ac penarū eternaliū cru-
delitatē voluntariū bellū inducit passiōibus mo-
ta vel spe p̄mii vel timore supplicii vim facit pri-
stinis desideriis et violēter ipsa semetipsam vince-
re contendit. Ideo dicit abacuc. iiii. ingrediaſ putre-
do in ossibus meis et sup̄ me scateat t̄pe videlicet

vite plentis vt postea requiescā in die tribulatiōis
Ecce q̄ fructuosa et salubris est meditatio pene in-
fernalis. Quare scribit in psal. cōuertant̄ pētores
in infernū. hoc est per meditatiōes illuc se transfe-
rant viuētes. ne post modū ibi tendāt ppetue mo-
rantes. Et ergo bene dicit danielis. xxx. bt̄s qui
intueris abyssos. videlz p̄ continuā et iugem me-
moriā eterne cōfēplationis tormenta infernalīa
cordialit̄ intuendo. Datet ergo sufficiēter p̄ p̄dicta
q̄ multiplex et varia est infernalis pena. et q̄ vti-
lis et p̄ficua est ipsius memoria. Et igit̄. Errat ho-
mo vere qui cū bona posset sponte habere. Spon-
te subit penas infernalesq̄ catenas. Ignibus ar-
surus et ab his nunq̄ rediturus.

Quartū nouissimorū de celesti gloria.

Quartum nouissimorum. quod valde
et precipue debet homines a pecca-
tis retrahere. est gloria celestis. nam
si hō se refrenat ab homicidio vel cō-
simili opere criminoso ne perdat tē-
poralia. quantomagis se debet coarcere ab omni
actu illicito ne amittat gaudia sempiterna. Vn-

de augustinus in libro confessionū. Est gaudium?
quod non datur impiis/ sed eis qui te gratis colūt
quorum gaudium tu ipse es. Et ergo scribitur pri
ma ad corinthios sexto. iniqui regnū dei non possi
debunt/ ymo cum maxima confusione repellent
ab eodem. sicut goliardi et nebulones vilissimi in
dignanter repelli solent ab imperatoris curia ne
illinc sedeant cum regibus principibus in tam ex
cellenti et solenni mensa. Dicit enī cassiodo. sup il
lud psal. expelle eos quoniā irritauerūt te dñe. hic
discimus q̄ tantū vnusq̄sq̄ a deitate repellit quā
tū eius pctā cumulant. quātitas enī delicti mensu
ra est repudii. Nūquid ergo quilibz peccata vita
bit et tanquā mortiferum celerius abhorrebit/ qui
per hec celeste gaudiū eternaliter se nouerit amis
surum. De hac autem incomprehensibili gloria/
ego pauper ingenio quid loquendo properam. Si
enim oculus non vidit/ nec auris audiuit/ nec in
cor hominis ascendit/ que deus preparauit diligē
tibus se. Sicut scribitur prima ad corinthios secū
do. De illis quid tunc referam/ certe quasi balbuci
endo sicut cecus natus disputans de coloribus nō
confidens in sensu proprio. Sed multiplici sacra
rū scripturarū testimonio paulisper inde dicam..

Est igitur breuiter notandum quod quis in regno dei sunt
valde multa ymo innumerabilia eius felicitate
et gloria attestantia. ipsius tamen quo ad presens spiritualiter
a tribus commendatur. primo a summa pulcritudine
siue claritate. secundo a bonorum omnium copiositate. ter-
tio a maxima leticia iugiter durate in eternitate.
nam ibi est immensa pulcritudo siue claritas. bo-
norum infinita copiositas. summum quoque gaudium et
stabilis eternitas. De quibus hic per ordinem bre-
uiter dicetur.

In De summa pulcritudine siue claritate regni ce-
lestis. In primis regnum dei commen-
dat a summa pulcritudine siue claritate. nam
ut scribit sapiens. ii. ipsius dicitur regnum decoris. hinc
est quod psalmus dicit. domine dilexi decorum domus tue. Vn-
tobie. xiii. beatus ero si fuerint reliquie seminis
mei ad videndum claritatem iherusalem. porte eius ex
saphiro et smaragdo edificabuntur et ex lapide precio-
so omnis circuitus murorum eius ex lapide candido et
auro mundo omnes platee eius struentur. Item apocali-
xxi. ipsa ciuitas aurum mundum simile vitro mundo/
fundamentum muri ciuitatis omni lapide precioso or-
natum. duodecim porte duodecim margarite sunt per sin-
gulas. et singule porte erunt ex singulis margari-

tis. et platea ciuitatis aurū mundū tanq̃ vitrū p-
lucidū et templū non vidi in ea. dñs enī oīpotens
templū illius est et agnus et ciuitas n̄ eget sole ne
q̃ luna vt luceant in ea. nā claritas dei illuminabit
eam et lucerna eius est agnus et ambulāt gentes
in lumine eius. Item apoca. xxii. nox vltra nō erit
et nō indigebūt lumine lucerne neq̃ solis. quoniam
deus illuminabit illos et regnabūt in secula seculo
rū. Cū quo videt̃ cōcordare illud ysaie. lx. nō erit
ibi amplius sol ad lucendū per dies nec splendor
lune illuminabit te. sed erit tibi dominus in luce
sempiternā. ipse ei est speculū sine macula et can
dor lucis eterne. sicut scribit sapien. vii. Item splē
dor glorie. vt hētur ad hebreos. i. nam splendor
eius vt lux erit. Abacuc. iii. ab hoc splēdore omēs
sancti in regno celorū recipiūt lucem et splendorē
sempiternū quo assidue felices letant̃. Vnde iudi-
cuz. v. qui diligūt te sicut sol in ortu suo splendet.
ita rutilent. Et ergo dicit sapien. iii. fulgebūt iusti
et tanq̃ scintille in arundineto discurrent. Item
math. xiii. iusti fulgebūt sicut sol in regno patris
eorū. O q̃ gloriosus est hoc regnū et q̃ dilecta ta-
bernacula tua dñe virtutū q̃ magnus decor q̃ in-
gens splendor in ciuitate domi. q̃ mira claritas. q̃

summa amenitas in patria celesti. Vnde augu. in
libello de libero arbitrio sic inquit. tanta est pulcri
tudo iusticie / tanta est iocunditas lucis etne vt et
am si non liceret amplius in ea delectari q̄ vnus
diei hora propter hoc soluꝝ innumerabiles huius
uite pleni deliciis et affluētia bonorū temporaliū
recte et merito despicerent. non enī falso aut puo
affectu dictū ē. quoniā melior ē dies vna in atriis
tuis super milia. Quare idem augu. in libro de a
more dei exclamans dicit. O celestis iherusalē do
mus luminosa ad te suspirꝝ pegrinatio mea et pos
sideat me in te qui fecit et te et me. Vnde bernar.
in libro. iij. in omeliis super missus est. O q̄ glorio
sum est illud regnū in quo reges cōgregati conue
nerūt in vnū ad laudandū scꝝ et glorificandū eum
qui super omēs est rex regū et dñs dominantīū de
cuius splendidissima contēplatione fulgebūt iusti
sicut sol in regno patris eorū. Hinc propheta dicit
adimplebis me leticia cum vultu tuo. Vnde iob.
xxxiii. videbunt faciē eius in iubilatione. hanc fa
ciem omēs respicient qui dño fideliter seruiant in
humilitate cordis in laboribus plurimis ac operi
bus virtuosis. Vnde apo. ultimo. serui eius serui
ent illi et videbūt faciē eius. naz dicit ysaie. xxxiii.

Regem in decore suo videbunt. O q̄ p̄iuz et q̄ gra-
tū q̄ suauē q̄ beatū. Erit iesum tunc videre his
qui eum dilexere. Tunc vero exclamando dices il-
lud abacuc. iii. ego aut̄ in dño gaudebo in deo iesu
meo. o quantū gaudebūt. quos gaudia summa re-
plebūt. Quos illustrabit quos semper letificabit.
Visio sancta dei splendorq̄ sue faciei.

De multiplici bonorū copia regni celestis.
Regnum celeste secundo cōmendať a bono-
rum omniū copiositate. Vnde augu. de ci-
uitate dei. quod deus p̄parauit diligētibus se. spe
non attingit. caritate nō cōp̄hendit. desideria et
vota transgredit. acquiri pōt estimari non. Terni-
ternar. merces sanctorū tam magna est. q̄ nō pōt
mensurari. tam multa est q̄ nō pōt numerari. tam
copiosa q̄ nō potest finiri. tam p̄ciosa q̄ nō potest
estimari. De his sup̄abundātibz bonis et diuici-
is ipsius regni celestis scribitur deutrono. viii. do-
minus deus tuus introducet te in terrā bonā. ter-
ram riuorū aquarū et fontium in cuius campis et
montibz erumpent fluiorū abyssi terrā frumen-
ti et ordeī et vinearū in qua ficus et malagranata
et oliueta nascūtur. terram olei et mellis vlt. abscq̄

vlla penuria comedes panem tuū et rerū omniū
abundantia perfrueris. Certa hec est terra fertilis
copiosissime lacte fluens ac dulcedine mellis. Nec
est terra ad quam explorandū missi sunt filii daii
Sicut scribitur iudith. xviii. qui redeūtes dixerūt
vidimus terram valde opulentam et vberam. no
lite negligere nolite cessare. eamus et possideamus
eam. nullus erit labor. tradetq; dñs nobis locū in
quo nullius rei est penuria. nam omne quod mo
lestat ibi deest et omne quod delectat adest. Vnde
augustinus. Eterna beatitudo consistit in duobus.
scilicet in necessaria abstinentia omnis mali et ne
cessaria presentia omnis boni. Si enī queris quid
ibi est. aliter non potest responderi. nisi quicquid
boni est. ibi est. et quicquid mali est ibi nūq; est.
Et ergo dicit grego. nichil exterius quod ibi appe
tatur et nichil interius qđ ibi fastidiať. Ideo scribi
tur apoca. ultimo. non esurient neq; sicient ampli
us etnō cadet sup illos sol neq; vllus estus quoniā
agnus dei qui in medio throni est reget eos et de
ducet illos ad fontes vite aquarū. et ibidem osten
dit michi flumen aque vite. qui sitit veniat. qui
vult accipiat aquam vite gratis. qui aut biberit ex
hac aqua non siciet iteruz. sed fiet in eo fons aque

60
salientis in vitam eternā. vt habet iohelis quarto
O q̄ felix patria/ q̄ beata terra vbi deus erit om̃ia
in omnibus et nullius rei est penuria / seu aliquis
defectus. Certe hec patria locus est pascue celestis!
vbi nichil deerit! in quo dominus suos fideles re
ficiet suauiter ac p̄petue collocabit. Vnde ezechie
lis tricesimo tertio dicit dominus. inducaꝝ eos in
terram suam et pascam eos in montibus israel.
in riuis et in cūctis sedibus terre! in pascuis vber
rimis pascam eos et montibus excelsis erunt pa
scua eorum. ibi requiescent in herbis viuentibus!
et in pascuis pinguibꝫ pascent sup montes israel
Ipsi enim sancti pascentur in cognitione summe
veritatis. et illa erūt pascua vberima! siue ingre
diantur ad contemplationis diuinitatē/ siue egre
diantur ad considerandum humanitatē! vtrobiqꝫ
inueniant plenam sacietatē. Iohānis decimo. egre
dietur et ingredietur et pascua inueniet. Item pa
scentur in delectatione et fruitione summe suau
tatis. et illa erunt pascua pingua. Vnde dicitur
in psalmo. ex adipe frumenti faciet te. adeps huiꝫ
frumenti est delectatio et suauitas! que causat ex
amore dei. hoc ergo amore sicut adipe et pingue.

dine repleatur anima mea. pascetur etiam in eternitate perpetue securitatis. et illa erunt pascua virentia. nunquam enim arescent sed semper virent et in pulcritudine perpetua durabunt. Ecce qualis patria et quam bona terra ubi tam vberissima pinguis et virentia erunt pascua. beatorum vere hec est terra viventium. in qua credimus tot et tanta videre bona domini. Vnde dicitur in psalmo. Replebimur in bonis domus tue. et que sunt illa bona quibus sancti replebuntur. nisi illa incomprehensibilis gloria beatorum. Nam ut dicit bernardus in sermone dedicationis. Ad ymaginem dei facta est anima rationalis ceteris omnibus occupari potest. repleti omnino non potest. Capacitatem enim eius. quicquid deo minus est non implebit. hac ineffabili gloria. non solum implebimur verum etiam usque ad summum inebriabimur. Vnde ieremie tricesimo primo. Inebriabo sacerdotum animas cum pinguedine et populus meus bonis meis adimplebitur. ait dominus. hoc faciet in cena magna fidelibus preparata. tunc enim precinget se et faciet illos discumbere et transiens ministrabit eis fercula sue glorie. vinum mire suauitatis et leticie ipsis

64
exhibendo. tunc dicetur illic discumbētibus illud
canticorū quito. comedite amici et bibite et inebri
amini karissimi. Nunc scribitur ysaie. xxix. inebri
abimini et non a vino. mouebimī et nō ebrietate
Et vnde tunc inebriabunt illi certe a gaudio mul
tiplici et gloria celesti. o deus eterne q̄ dulciter et
plene tunc fideles tui inebriabunt ab vbertate do
mus tue et a torrēte voluptatis tue. quoniā apud
te est fons vite/fons indeficiens btitudinis et glo
rie. vtiq̄ hanc domū tuam decet sanctitudo in lon
gitudine dierum. ipsa enī est domus domini di
uiciis referta. et ciuitas dei nostri bonis omnibus
adimpleta. Quapropter scribit ysaie. xxxiii. Oculi
tui videbunt iherusalē. ciuitatē opulentā hec ciui
tatis opulentia seu bonorū copiositas. et maxime
abundātia. non solum patet ex predictis. sed etiā
specialiter ex multitudine eius pacis in qua dele
ctabunt mansueti qui hereditabūt illam terram.
superius expressam. Vnde ysaie. xxxv. in leticia
egrediemini et in pace deducemī. O quanta ipsi
us iherusalē abundantia pacis cuius imperpetuū
non erit finis. sicut scribit ysaie. ix. Item eiusdem
xxxij. sedebit poplūs meus in pulcritudine pacis.

in tabernaculo fiducie et requie opulēta. Et ergo bene dicitur thobie. xiii. iherusalem ciuitas dei. beati omnes qui diligunt te et qui gaudent super pacem tuam. Nam sicut habetur ezechielis. xiii. In te vident sancti siue visiones pacis. ibi pax sūma que exsuperat omnem sensum. necnon antecedit humanum intellectum. Qui tante pacis voluerit esse particeps eternaliter in celis. discat nūc humiliter pati hic in terris. Nam vt scribit in aurora. ad tam preclaram requiem paciēdo venit. nec nisi per penas sapiens hac pace potitur;

De maxima et stabili leticia regni celestis.

Postremo regnum dei commendat. a maxima leticia iugiter durante in eternitate. Vnde greco. in omelia. que lingua dicere aut quis intellectus capere sufficit illa superne ciuitatis. quanta sint gaudia angelorum choris et beatissimi spiritibus glorie conditoris assistere. presentē dei vultū cernere incircumscriptū lumen videre. nullo mortis metu affici. incorruptionis munere perpetue letari. Certe hec est ciuitas dei nostri iherusalem. vrbs

beata iherusalem! inquam! que vt ciuitas edifica-
tur. O ciuitas ciuitatū! in qua sunt tanta gaudia et
leticie beatorum. Vnde ysaie ultimo. Letamini
cum iherusalem et exultate in ea omnes qui dili-
gitis eam. gaudete cum ea gaudio vniuersi qui lu-
gebatis super eam vt sugatis et repleamini ab vbe-
re consolatiōis eius vt mulgeatis et deliciis afflu-
atis ab omimoda gloria eius. De immēsa huius
ciuitatis felicitate et gloria sic dicit augu. libro de
ciuitate dei. quāta erit illa felicitas vbi nullū erit
malū? latebit bonū vacabit dei laudibus! qui erit
omīa in omībus. ysaie lxxiii. oculus nō vidit deus
abs te que preparasti expectātibus te! que sanctis
donaturus es in maxima leticia ppetue possidēda.
Vnde eiusdem. xxxv. venient in syon cum laude
et leticia sempiterna super capita eorum. Hinc est
q̄ psal. dicit. nouit deus dies immaculatorū et he-
reditas eorū in eternū erit. Vere sicut scribit thobie
.xiii. Magnus es dñe in eternū et in omnia secula
regnū tuū. Vnde augu. de ciuitate. vocabimus/ vi-
dimus et amabimus et laudabimus. Ecce quid e-
rit in fine sine fine. nam quis noster finis! nisi p-
uenire ad regnū cuius nullus erit finis. verissime
regnū tuū dñe regnū omniū seculorū et doīnatio

tua in omni generatione et generatione. Et ideo
scribitur thobie tredecimo. benedictus dominus q̄
exultabit iherusalem vt sit regnum eius in secu-
la seculoruꝝ super eam. O q̄ gloriosum est hoc re-
gnum in quo cum cristo gaudent omnes sancti a-
mictiꝝ stolis albis sequuntur agnum. quocunq̄ ie-
rit. De quo regno seu futuro seculo sic dicit beatus
augustinus de conflictione viciorum et virtutuꝝ.
recedat amor p̄sentis seculi in quo nullus ita na-
scitur vt non moriatur. et succedat amor futuri se-
culi in quo omnes ita viuificantur vt deinceps non
morianatur. vbi nulla aduersitas turbat nulla mo-
lestia inquietat. sed perhennis leticia ibi regnat.
Hinc est q̄ scribitur in psalmo. iusti epulentur et
exultent in conspectu dei et delectentur in leticia
Item ysaie tricesimo quinto. gaudium et leticiaꝝ
obtinebunt et fugiet dolor et gemitus. Vnde apo-
calipsis vicesimo primo. Absterget deus omnem
lacrimaꝝ ab oculis eorum et mors ultra non erit.
neq̄ luctus neq̄ clamor neq̄ dolor erit ultra. quia
priora abierunt. Item ysaie vicesimo quinto. au-
fert deus omnem lacrimaꝝ ab omni facie et obpro-
brium populi sui auferet de vniuersa terra et di-
cent in die illa. ecce deus noster. expectauimus euꝝ

et saluabit nos iste dominus/sustinuimus et leta-
bimur in salutarī eius. O quāta leticia quādo nō
solum in anima sed etiam in corpore fuerit glo-
rificandum. Vnde ysaie sexagesimo primo. in ter-
ra sua duplicia possidebūt. Et prouerbiorū ultimo
omēs domestici eius vestiti duplicibus/idest sto-
lis duabus. quarū vnā scz anime. iam possidēt bea-
ti et reliquā. videlicet corporis. expectāt accepturi.
Item quando non solum erit gaudium de bonis
operibus propriis. sed etiā de meritis oībus et sin-
gulis omniū beatorū. Vnde dicit dñs ieremie tri-
cesimo secūdo. Habitare eos faciā cōfidēter et erūt
mihi in populū et ego ero eis in deū et dabo eis
cor vnū et animā. non vnitate sbācie. sed. vinculo
caritatis. Ecce carissime si anima martyris confes-
soris vel virginis et anima tua tunc erūt vna. cō-
sequēs videt q illorū gaudiū etiā erit et tuū. simi-
le est de anima apli sen cuiuslibet alterius sancti.
Hinc gregorius dicit. tanta via caritatis omnes so-
ciat. vt bonum quod quis in se non suscipit. in a-
l. o se gaudeat accepisse. Certe istud amirandū. et
mul. iplex gaudiū in cor hominis non ascēdit. Et
ergo quilibet totus ipsum gaudium introibit. et

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

sic gaudium suum plenum erit. nam intus et ex-
tra/subtus et supra ymo circunquaq; mirabiliter
gaudebit. Intus de puritate consciētie. extra de cor-
poris glorificatione. subtus de celi visione et alia-
rum creaturarum pulcritudine et innouatione. su-
pra de visione dei. et circumcirca de angelorum et
omniū sanctorū iocunda et delectabili associatōe
Vere vere nemo posset cogitare quantū erit exul-
tare tunc in celis habitare et cum angelis regnare.
Et ergo bene dicitur mathei vicesimo sexto. In-
tra in gaudium domini tui. Nam ipsum non po-
terit intrare cor tuum. De immensitate gaudiorū
sic inquit beatus bernardus in suarum meditati-
onum. *Ibi totum leticia/totum exultatio possidet
hominesq; angelis sociati sine vlla carnis infirmi-
tate imperpetuum manebunt. Ibi iocunditas in-
finita/beatitudo sempiterna/in qua qui semel su-
scipitur/semper tenetur. Ibi requies a laboribus/
pax ab hostibus/ amenitas de nouitate/ securitas
de eternitate dulcedo et suauitas de dei visiōe. Et
quis illic habitare vehemēter nō desiderat et pro-
pter pacē et propter amenitatē et ppter eternitatē
et propter dei visionem. Item dicit alibi ad hoc*

idem bernardus. Tanta est iocunditas et suauitas
illius patrie celestis q̄ si non liceret ibi esse nisi p
vnius hore spatium omnes dies huius vite pleni
deliciis merito contemnerent. cui comparata om-
nis aliunde suauitas dolor est/ omnis iocunditas
meror/ omne dulce amarum/ omne decorum fe-
dum et omē aliud quicquid delectari possit mole-
scunt. cum dei bonitas in infinitū excedit omne
aliā bonitatem. O bone deus quid michi est in
celo et a te quid volui super terram/ cum hec om-
nia sint desiderabilia super aurum et lapidem pre-
ciosum multum et dulciora valde super mel et fa-
uum. O quid dicemus de hac patria/ quid de ihe-
rusalem vrbe tam beata per cuius vicos/ sicut scri-
bitur thobie .xiii. Incessanter/ iocunde et dulciter
cantatur alleluia. Vnde ysaie quinquagesimo pri-
mo. Gaudium et leticia inuenietur in ea gratiarū
actio et vox laudis. in templo enī eius omēs dicēt
gloriam et vere merito vox exultationis et salutis
resonet in tabernaculis iustorum. nam in ciuitate dō-
mini ibi sonant iugiter organa sanctorum qui tri-
bulationū et penarū laborumq; et omnium miseria-
rū penitus iam obliti perfruuntur iubilo celesti.

O q̄ letabūde / q̄ suauiter et preclare tunc canet in
g la sol in gamut fa ut et are. De hac ciuitate loq̄
tur adhuc bernardus in libro suarum meditatio
num. O ciuitas celestis mansio segura / patria totū
continens quod delectat / ibi incole quieti / populū
sine murmure. q̄ gloriosa dicta sunt de te dei ciui
tas. sicut letantium omniū habitatio est in te. ibi
pax / pietas / bonitas / lux / virtus honestas / splendor
gloria / laus / requies / amor et cōcordia dulcis / gau
dia letie dulcedo vita perhennis. De hac autē per
henni vita beati erunt certi et securi / q̄ nunq̄ im
perpetuū erit amittēda. Vnde ysaie tricesimo ter
tio. securitas erit vsq̄ in sempiternū. Item ezech
elis tricesimo quarto. habitabunt confidenter abs
q̄ vllō timore. Et prouerbiorū primo. qui me au
dierit absq̄ timore requiescet et abundantia per
fruetur malorū timore sublato. Vnde augu. beati
tudinē omniū bonorū celestiū pficit securitas eter
na que si sola deesset / omnia bona celestia quantū
cunq̄ dulcia vanescerent et vilescerent ex timore
amittendi. Et ideo a se curando dicit beatus iohā
nes. xviii. gaudium vestrum nemo tollet a vobis
o domus dei / ciuitas regis magni / q̄ innumerabilia

q̄ grandia et eternalia sunt cuncta gaudia tua! q̄
multe leticie q̄ felices tui incole. Vere vere beati
qui habitant in domo tua domine. nam in secula
seculorum laudabunt te. Quis enī ignorat com-
pos sue mentis q̄ cetus in excelsis te laudat celit̄
omnis. huius autem leticie seu celestis glorie per-
petuitas indeficiens ex hoc perpenditur. quia oli-
ue comparatur. Vnde osee tredecimo. erit quasi oli-
ua gloria eius. Oliua enim indeficienter! tam in
hyeme q̄ in estate semper virefcit. Et ideo indefe-
ctibilem et eternam istius glorie permanentiā de-
signat! que ex diuturnitate non deficit! sed magis
innouatur. De hac eterna gloria sic dicit crisosto-
mus libello de reparatione lapsi. Que erit volup-
tas que leticia esse cum cristo! cum anima ad pro-
priā generositatem regressa! cum iam fiducia cepe-
rit diuum suum videre! explicari nō potest illius
leticie magnitudo. non enī quis solū pro his exul-
tat quibus fruitur tunc in pr̄ senti! sed multoma-
gis pro eo gaudet! q̄ bonorum suorum scit nullū
finem futurū. Et quis erit particeps tante glorie
sue! sine fine permansure. Certe gloria hec est om-
nibus sanctis suis. Nam sancti ipsius exultabunt

in gloria letabuntur in cubilibus suis. Vnde qui
cristi vestigia fuerint secuti in terris: cum cristo
regnabunt gloria et honore coronati eternaliter in
celis. O dilecte mi q̄ ineffabiliter tūc gaudebis: si
ad illa gaudia in et̄na gloria fueris translatus tūc
vtrq; dices exclamādo illud ysaie sexagesimopri
mo. Gaudens gaudebo in domino et exultabit a
nima mea in domino meo. quia induit me vesti
mentis salutis verissime. Sicut scribitur iob vice
simmo secundo. Tunc super omnipotentē deliciis
affluens et eleuabis ad deum faciem tuam. et in
viis splendet lumen. De quo habetur ecclesiastes
tertio. dulce lumen et delectabile est videre solem
id est cristū quē cognoscere et iugit̄ intueri excellit
omne gaudium huius mundi. nec mirum. nam
eius visio et noticia est sanctorū gloria et vita sem
piterna. Vnde iohannis decimo octauo. hec est vi
ta eterna vt cognoscant te verū deū et quē misi
sti iesuz cristū qui ad hanc cognitionē peruenerit:
ipsum deum facie ad faciem videbit et cognoscat
eum sicut est: et sc̄d̄ esse diuinū qđ erit gaudiū ex
cellētissimū fons et origo omniū gaudiorū. Hinc
est qđ bt̄s bern. dicit in sermone. Reuera illud est

verū et summū gaudiū qđ non est de creatura! sed
de creatore concipitur quod, utiq; fiet! cum osten-
dent tibi faciem suam. Et ergo propheta exoptan-
do dicit. faciem tuam domine requirā! faciem in-
quā gloriosam omnibus gaudiis et deliciis plenā
Reu michi quia incolatus meus prolongatus est!
quamdiu carebo tāto bono et vsquequo sic subtra-
hor a deo salutari meo. Fuerunt michi lachryme
mee panes die ac nocte! dum dicitur michi quoti-
die vbi est deus tuus quando videbo gloriam do-
mini quando veniam et apparebo ante faciem dei
mei qui letificat me in gaudio cum vultu suo. ve-
re hec est visio qua deus facie ad faciem sic videt
Tertium celum est et dici potest paradysus! vbi ex
fonte limpidissimo et ex aqua sic viua sic vita bi-
bitur! beata. **Hinc** est quod scribitur ysaie sexage-
simo. tunc videbis supple faciem dei et afflues de-
liciis et gaudiis sempiternis et mirabitur et dila-
tabitur cor tuū. O quam bonus israel deus his q
recto sunt corde qui tot et tanta gaudia! quasi gre-
cis vult conferre. O amice predilectissime. ista tu
libens audis! et ad hec pia gaudia plaudis. Non
tamen ignores per magnas ista labores. Sanctis
acquiri nec fortuito repperiri. Vnde gregorius in

in omelia. delectat mentē magnitudo premiorū
sed non deterreat certamen laborum. Ad magna
enī premia perueniri non potest nisi per magnos
labores. Vnde paulus egregius p̄dicator dicit. nō
coronabitur nisi qui legitime certauerit. vnusq̄
q̄ enī propriam mercedem accipiet secundū suū
laborem. sed plerūq̄ sunt qui nolentes bene viue-
re. tamen desiderant bene mori. sciunt enī q̄ pre-
ciosa est in conspectu domini mors sanctorū eius
etiam quia cognoscunt q̄ cum dederit dilectis su-
is somnū ecce hereditas domini. Similiter et ipsi
sciunt q̄ beati mortui qui in domo moriūtur. vo-
lunt esse participes cum eis qui bus dñs dicit. vos
estis qui mansistis mecum in temptatiōibus meis.
volunt cōregnare cristo. sed nolunt secū pati. talis
erat balaan arriolus. qui considerās castra filiorū
israel et intelligens eterne beatitudinis repromis-
sionē eis a domino factam dicebat. moriatur ani-
ma mea mors iustorum et fiant nouissima mea
horum similia finem eorum appetens gloriosus
sed labores abhorrebat quibus gloria merebatur.
O bone iesu volumus tibi omēs conregnare nolu-
mus tñ compati et tecū laborare. tu elegisti paup-
tates et miserias nos vero voluptates et delicias.

tu quod carni asperū nos aut quod cōmodius. Vnde bernar. nascitur dei filius in cuius arbitrio erat quodcūq; vellet eligere tpus eligit quod molestius est. p̄sertim paruulus et pauperis matris filius q̄ vix pannos haberet ad inuoluendū p̄sepe ad redi-
nandū et cū tanta esset necessitas nullā audio fieri pelliū mentionē. Cristus vtiq; qui nō fallit elegit carni quod molestius est. id ergo melius id utili-
us id potius eligendū et quisquis aliud suaserit aut docuerit ab eo tanq̄ a seductore cauendū est. ipse etenim sciens est p̄missus olim per ysaia. paruulus sciens reprobare malū et eligere bonū. malū ergo voluptas corporis bonū vero afflictio est eiusdem. *Si siquidē et hāc elegit et illā reprobauit puer sapiēs rerū infans. hec oīa bernar.* O dilecte puer tu ab initio elegisti corpales afflictioēs et paciēdo voluisti intrare gloriā tibi ppriā s; nos in deliciis viuēdo volumus intrare gloriā alienā. Contra quos loquit̄ bt̄us hiero. sic dicēs. si cristū dominū et regem cui est nomen sup̄ omne nomē oportuit pati. et ita intrare in gloriā suā quā fiduciā habemus nos intrare sine labore gloriā alienā. O q̄ stulti sumus et tardi corde ad credendū. volumus hic gaudere cū seculo et postea regnare cum cristo.

dominus nudus egreditur / seruus superfluitate vesti-
um auri et gemmarum onustus / introibit ille ieiun-
us iste crapula et luxuria plenus. ille in cruce pro
istis moriens iste in lecto delicate dormiens quod do-
minus non fecit / faciet hoc seruus / certe non nec etiam
videetur consonum rationi nam sicut dicit hiero. in e-
pistola ad iulianum. difficile ymo impossibile est ut
et presentibus quis fruatur bonis et futuris ut et hic ve-
stem ibi mentem repleat / ut de deliciis ad delicias
transeat et in utroque seculo primus sit / ut in terra
et in celo appareat gloriosus. Item dicit idem sic
in alio libro. impossibile est diuitiis affluere et cri-
sti insequi. natura denegat ut contraria misceantur. non pos-
sumus deo seruire et mammonae aut ego fallor / aut ip-
si in fine decipientur / quod michi non credunt / cum diuitie sue
transierint in egestatem. diues epulabatur quotidie hic
splendide indutus purpura et bysso / sed mortuus
quod moysi noluit credere. postmodum sensit in tormen-
tis positus. Et studet etiam inuere videetur bernardus in col-
loquio simonis petri et iesu ubi taliter inquit. abra-
ham ait diuiti epulanti. tu recepisti bona in vita
tua et lazarus similiter mala. nunc autem hic consolatur tu
vero cruciaris. Quid dicemus ad hec. si talis est fi-
nis et tale iudicium ubi extrema gaudii iucius occu-

pat. nunq̃ preferenda sunt in hoc seculo mala bo-
nis: quippe nec illa vera bona/nec ista vera mala
esse manifestū est. vera potius snia salomonis. me-
lius ei est ire ad domū luctus q̃ ad domū cōiuii.
ceterū si sic cruciandi sunt qui in vita sua bona re-
ceperūt et hñtibus consolationē presentē ve repo-
sitū est sempiternū. Quisnam eorū poterit esse fi-
nis si scdm multitudinē consolationū suarū dolo-
res apprehēderint animas miserorū. cōseq̃ns enī
videt̃ vt bona omnia et omnē seculi huius recipiē-
tes consolationē: nichilominus vniuersū ve et v-
niuersi maneāt cruciatus. At vero et illud eque et
eadem abrahe snia coincidendū videt̃ oēs qui con-
trario ducti spū vite pñtis oīa bona domi habitu-
ros consolationē. *Hec oīa bernar. vbi supra.* Ben-
nuat igit̃ cōsolari anima tua in hac lacrimarū val-
le in terra laboris et miserie. nam ve oībus q̃ hic
recipiūt cōsolationē suā. Cōtemne transitoria fu-
geq̃ delicias et gaudia mūdāna. Tibi ei absit glo-
riari nisi in cruce doī nrī iesu cristi. Vnde petrus
blesen sup iob ad regē anglie ita dicit. putas ne q̃
aliquis in pñi vita gaudeat et futura. si tñ gau-
diū debet dici qđ turbať assidue et respargit ama-
ritudine pñenti nimis delicatus es. si vtrunq̃ pre-

sumis vti seculo et frui cristo presentis mudi de-
licias capere et nichilominus celestis glorie diuici-
as obtinere. audi quid dictu sit illi diuiti in euan-
gelio qui cruciabat in flama et lingue ardētis re-
frigeriu postulabat. fili recordare quia recepisti bo-
na in vita tua et lazarus similiter in mala. ideo hic co-
solat tu vero cruciaris. O q̄ dissimile p̄miu meri-
to possumus reputare insanos sanctissimos reges/
et pphetas aplōs martyres confessores teneras/
ac delicatas virgines qui omēs sp̄etis diuiciis et cō-
culcatis deliciis huius mudi seipsos p̄ cristo tribu-
lationi et morti obtulerūt. si gloriā quā adepti sūt
in angustia et dolore potuissent in voluptatib⁹ et
deliciis obtinere. Nec ille petrus. Vere frater vere.
quicquid dicat firmit̄ hoc tene q̄ celū nō aliter scā-
des nisi qd̄ docuere discipuli teneas moribus ore
fide et quid docuerūt illi nōne sobrie et iuste viue-
re humilitatē et patientiā et caritatē et cōstantiā/
ac virtutes ceteras totis viribus retinere mundū/
et que mudi sunt desp̄cere/
diuicias et delicias fu-
gere p̄niam agere in tribulationibus et miseriis/
letari et gaudere. tu quoq̄ fac similiter et viues. esto
q̄ forti animo in omibus laboribus angustis et
penis. In proximo enim est q̄ a dño cureris labora

fortiter sicut bonus miles iesu cristi. Et ne cogita
intra temetipsum aliquādo sic dicens. multus et in
mensus est labor meus. ego autē sum minimus et
infirmus valde nec valeo in hoc proposito finaliter
perseuerare. Audi verba hieroni. in epistola sic di-
cenis. nullus labor durus nullū tpus longū vide-
ri debeat quo gloria eternitatis acquiritur. Vnde
crisosto. super math. si quis viam laboriosam ex-
timat sue desidie ē accusator. si ei minaces pelagii
fluctus nautis. si tempestates atq; hyemes agrico-
las. si vulnera cedēsq; militibz. si grauissimi ictz
plageq; pugilibus leues vident et tolerabiles sūt
propter spem temporaliū ac pereuntiū commodo-
rū. multo magis. cum celū preparāt in premiū ni-
hil ex presentibus asperitatibus est quod debeat
sentiri. maxime labores mitigant in benignū ve-
nie finem. ne aspiciamus q; via est aspera. sed quo
ducit. nec aliam quia lata est sed vbi definit. Cer-
te iam video. q; dormientibus nō puenit regim ē
celorū nec ocio nec desidia torpētibus beatitudo et
nitatis ingeritur. vt dicit leo papa in sermōe. Sed
sicut math. xi. regnū celorū vim patitur et violēti
rapiunt illud. Vnde quidam. De regno celi nō cre-
dit mente fideli. Insipiens et ebes sed tu bene cre-

dit mente fideli. Insipiens et ebes sed tu bene cre-
dere debes. Cristo dicenti rapiunt illud violenti.
Scilicet austeri se castigando seueri. Mollia sper-
nantes et carni vim faciētes. Item dicit alius poe-
ta. Aspererit victus asper labor asper amictus. A-
spera cuncta tibi si vis super ethera scribi. Ecce iam
patet manifeste quod sicut scribitur actuum. xiiii. per mul-
tas tribulationes oportet nos intrare regnum celorum.
O quam bene hec attendebat beatus angustinus. quod non nisi tor-
mentis itur ad astra dei. unde dicit. o anima mea.
si quotidie oporteret nos tormenta perferre. si ip-
sam gehennam longo tempore tolerare ut christus in sua
gloria videre possemus et sanctis eius sociari. non
ne ergo modo dignum est pati omne triste ut tanti
boni tanteque glorie participes habeamur. Insidie-
tur ergo demones et parent suas temptationes fra-
gant corpus ieiunia premant. vestimenta cilicina la-
bores grauent vigilie existent. clamet me iste in-
quietet me ille. frigus contrahat calor adurat. caput
doleat. pectus areat. inflect stomachus. paleseat vul-
tus. infirmetur homo totus deficiat. in dolore vita
mea et anni mei in gemitibus ingrediant putredo
in ossibus meis et subter me steteat et requiescat
in die tribulationis et ascendam ad populum accendit

nostrū. Item petrus ble^sen. fatiscant mēbra mea
vigiliis extenuent ieiuniis labore frangan^t lique
scant in lacrimis oculi. ymo si totū cerebrū et me-
dulle corporis in fletū affluāt. nō sunt tñ cōdigne
passiones huius t^pis ad futurā gloriā q̄reuelabi^t
in nobis. O si sciret homo quid et ipse. quid et de
us esset. mille pati mortes creder^e esse nichil. Ecce
que et quāta sunt bilari^t pro deo sustinēda liben^t
ergo sustine et gauden^t patiare. Exemplu^z accipe
in latronibus maleficis in mortē diiudicātis. qui
gauderēt vebemē er. si pro auricula abscondenda
possent euadere mortē corporalē. Tu quoq^z gau-
de similiter et letare. na^z cū parua pⁿia potes eva-
dere mortē aīe et acquirere gloriā eternalē. Vnde
ecclesiastes. vi. exigūū laborabis. Ecce pⁿie paruitas
et cito edes de gⁿationibus illius. id est de fructi-
bus glorie qui generant^r ex labore pⁿie. Item sa-
pientie. iii. in paucis vexati. Ecce laboris exiguitas
In multis bene disponen^t. Ecce magna remune-
ratio et p^miū que exinde cōsequunt^r. Vnde beato
effrem sic inquit. Modicus est labor institutionis
nostre. Fratres karissimi et magna est reges par-
ui t^pis est afflictio. sed retributio eius videlicet de-
licie paradisi et exultatio et leticie in seculū seculi

permanebūt. Egitur dicit sapiens ecclesia. ultimo
videte oculis vestris quia modicū laboravi et inue
ni michi multā requiē. Et sic clare patet. q̄ brevis
iste labor et p̄mia multa laboris. Hac ergo libēter
et volūtarie immortalis futura. pro vita p̄petue du
ratura. que gratāter faceret homo moriturus. p̄ vi
ta tpali ad modicū differēda. Et ideo finaliter cō
cludendo. patet aliqualit̄ ex superius allegatis. q̄
hec nouissima videlicet mors. iudiciū. gehenna et
gloria. omnes qui continuā et iugem hñt memo
riam valde et multiplici reuocāt a p̄tis. sed pau
ci ista ponderāt et rarissime ea cogitāt seu cōside
rant. omnes putant diu viuere et in senecta vberē
penitere. iudicē placare. / *infernū fugere.* Et sic cele
stem gloriā in deliciis viuendo et ociis tandē acq
rere et eternaliter possidere. Non sic impii nō sic.
hoc argumentū nō concludit. ymo fallit et illudit
prout satis lucide patet per p̄dicta et igit̄ ōnes se
ducimini. et nisi p̄nia egeritis. simul peribitis et
moriāmi in p̄tis vestris. Vnde scribit ecclesia. ii.
Si p̄nia nō egerimus incidamus in manus dei
et nō in manus hominū. Sed prochdolor quis pe
nitet. quis p̄tā deflet. / quis subuenit pauperi. / quis
misereē inopi. / *qs compatit̄ miseris. / quis cogitat*

de futuris! nemo penitus. nā vere tota generatio
praua est atq; peruersa. qui non direxit cor suū in
bonū. ymo potius in malū. ōnes terrena sapiūt et
que sua sunt querūt nō que iesu cristi. mīma dili
gunt virtutes fugiūt et sicut iumenta in stercore.
bus. sic et ipsi in peccatis multiplicibus miserabi
liter cōputrescunt. corrupti sunt et abhomiabiles
facti sunt iniquitatibus suis. nam dominus de ce
lo p̄spexit super filios hominū vt videat si est in
telligens aut requirens deū. Sed omēs declinaue
runt. simul inutiles facti sunt. nec est qui faciat bo
nū vix etiā vsq; ad vnū. Ecce iam impletū est tē.
pus. iam aduenit ille miserabiles mūdi status. De
quo math. vii. ita p̄phetā. periit sanctus de terra
et rectus in hominibus nō est. omnes enī in sangui
ne infidianē. vir fratrem suū prosequit̄ ad mortem
malū manū suarū dicunt bonū. qui optimus est
in eis quasi pallurus et q̄ rectus quasi spina de se
pe. Quid plura. nolunt scire et intelligere vt bene
agant. nec oculos aperire vt clare videant. sic exce
cauit eos malicia ipsorū. O stulta malicia. o mala
stulticia. voluntarie vitam fugere. mortē dilige
re. spernere bonū agere malū. deumq; contemne
re. demoni obedire. Carissime. cur proprio caput

ense secas. Cur sponte catenas demonis incurris
Cur sua iussa facis. Exurge exurge euigilat et va-
de relinque dyabolū fuge demoniū' ne postea cū
ipsis etnaliter condēneris. miror et amiror qd hō' q
pre ceteris est creatura rationalis' in nullo quasi se-
quitur iudiciū ratiois spernens salubria' affectās
noxia/querens et desiderans nociua et mortifera
O deus eterne que causa talis demētie/que ratio
tante fatuitatis et insanie. cur aīme mortē tā pro-
no corde requirit. Cur sibi quod tollit viuere cap-
tat homo. Vere vere absq; consilio est et absq; pru-
dentia. Hēu utinam saperent et intelligerēt ac no-
uissimā prouiderent;

ExPLICIT liber quatuor nouissimorum.

72
Incipiunt tytuli quatuor nouissimorū. Et primo
ponit probemiū. Secundo diuidit istum libruꝫ in
quattuor partes.

De morte corporali.

Ca. i.

Qz mors facit hominē se humiliare.

Ca. ii.

Qz mors facit omnia contemnere.

Ca. iii.

Qz mors facit hominem pniaꝫ acceptare. Ca. iiii.

Secundū nouissimorū est de extremo iudicio. Ca. i.

Qz iudiciū timendū est pp̃t multiplicē accusatōꝫ

Qz iudiciū timendū ē pp̃t reddendā rōeꝫ. Ca. iii.

Qz iudiciū timendū pp̃t. Inieꝫ p̃lationē. Ca. iiii.

Tertiū nouissimorū est de inferno.

Ca. i.

Qz multimoda est noīatio locorū infernaliū. c. ii.

Qz multitudo est afflictō sodaliū infernorū. c. iii.

Qz varia ē cōditio infernaliū tormentorū. ca. iiii.

Quartū nouissimorū ē de celesti gloria. Ca. i.

De summa claritate regni celestis. Ca. ii.

De multiplici bonorū copia regni celestis. ca. iii.

De maxima et stabili leticia regni celestis. ca. iiii.

Finis tytulorū

Handwritten text in cursive script, possibly a signature or title.

[Faint, mostly illegible handwritten text from a manuscript page.]

[illegible]

